MEDHA AI

APPSC PAPER I: GENERAL STUDIES & MENTAL ABILITY · INDIAN ECONOMY

International economics: trade, institutions and growth

ఉచిత నోట్స్ PDF · 5 నోట్స్ · 25 Oct 2026

Medha AI ఉచిత స్టడీ మెటీరియల్. మీ పరీక్షకు నోట్స్, ప్రాక్టీస్, మాక్ టెస్టులు, పాత పేపర్ల కోసం **app.medhaai.in** లో ఉచితంగా మొదలుపెట్టండి.

1. వాణిజ్య సిద్ధాంతాలు: నిరపేక్ష, తులనాత్మక ప్రయోజనం, హెక్షర్-ఓలిన్, వ్యాపార నిబంధనలు; స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం, రక్షణ విధానం
2. బ్రెట్టన్ వుడ్స్ వ్యవస్థ, ఐఎంఎఫ్: సమ విలువలు, కోటాలు, ఎస్‌డీఆర్‌లు, రుణ సౌకర్యాలు
3. ప్రపంచ బ్యాంకు గ్రూప్ (IBRD, IDA, IFC, MIGA, ICSID), ప్రాంతీయ బ్యాంకులు (ADB, AIIB, NDB)
4. గాట్ నుంచి డబ్ల్యూటీఓ వరకు: ప్రపంచ వాణిజ్య వ్యవస్థ, ఎంఎఫ్ఎన్, జాతీయ ప్రతిపత్తి, ఒప్పందాలు, వివాద పరిష్కారం
5. ఆర్థిక వృద్ధి వనరులు: మూలధనం, మానవ మూలధనం, ఉత్పాదకత, వాణిజ్యం, సహాయం, ఆర్థికేతర అంశాలు

medhaai.in

Notes · Practice · Mock tests · Previous papers

Start free at
app.medhaai.in

1 వాణిజ్య సిద్ధాంతాలు: నిరపేక్ష, తులనాత్మక ప్రయోజనం, హెక్షర్-ఓలిన్, వ్యాపార నిబంధనలు; స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం, రక్షణ విధానం

తక్కువ అవకాశ వ్యయం (opportunity cost) తో తయారుచేసే వస్తువుల్లో ప్రత్యేకీకరణ ద్వారా దేశాలు వాణిజ్యం నుంచి లాభపడతాయి (రికార్డో); తమ దగ్గర సమృద్ధిగా ఉన్న కారకాన్ని ఎక్కువగా వాడే వస్తువులను అవి ఎగుమతి చేస్తాయి (హెక్షర్-ఓలిన్). స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం (free trade) ప్రపంచ ఉత్పత్తిని గరిష్ఠం చేస్తుంది; శిశు పరిశ్రమలు, ఉద్యోగాలు, చెల్లింపుల శేషం (balance of payments), భద్రత కోసం రక్షణ విధానాన్ని (protection) సమర్థిస్తారు.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **వర్తకవాదం (Mercantilism)** (16వ–18వ శతాబ్దాలు): సంపద = బంగారం, వెండి; ఎక్కువ ఎగుమతి, తక్కువ దిగుమతి.
- **నిరపేక్ష ప్రయోజనం (absolute advantage): ఆడమ్ స్మిత్ (Adam Smith)**, *వెల్త్ ఆఫ్ నేషన్స్ (Wealth of Nations)* (**1776**). మరో దేశం కంటే **తక్కువ శ్రమతో** తయారుచేసే వస్తువును దేశం ఎగుమతి చేస్తుంది.
- **తులనాత్మక ప్రయోజనం (comparative advantage): డేవిడ్ రికార్డో (David Ricardo)**, *ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ పొలిటికల్ ఎకానమీ అండ్ టాక్సేషన్ (Principles of Political Economy and Taxation)* (**1817**). ఒక దేశం రెండు వస్తువుల్లోనూ మెరుగ్గా ఉన్నా వాణిజ్యం లాభదాయకమే; ప్రతి దేశం తన ప్రయోజనం **ఎక్కువగా** (లేదా ప్రతికూలత **తక్కువగా**) ఉన్న వస్తువును ఎగుమతి చేస్తుంది.
- రికార్డో ఉదాహరణ: **ఇంగ్లాండ్, పోర్చుగల్; వస్త్రం, ద్రాక్ష సారా**; ఇది **కార్మిక విలువ సిద్ధాంతం (labour theory of value)** పై ఆధారపడింది.
- **అవకాశ వ్యయ సిద్ధాంతం: గాట్‌ఫ్రీడ్ హేబర్లర్ (Gottfried Haberler)** (**1936**) కార్మిక విలువ సిద్ధాంతం లేకుండా తులనాత్మక ప్రయోజనాన్ని తిరిగి వివరించాడు.
- **పరస్పర డిమాండ్ (reciprocal demand): జె.ఎస్. మిల్ (J.S. Mill)**; రెండు వ్యయ నిష్పత్తుల మధ్య వాస్తవ వ్యాపార నిబంధనలు ఒక దేశానికి మరో దేశ వస్తువుపై ఉన్న డిమాండ్‌పై ఆధారపడతాయి.
- **హెక్షర్-ఓలిన్ (H-O) సిద్ధాంతం (Heckscher-Ohlin theory): ఎలి హెక్షర్ (Heckscher) (1919)**, బెర్టిల్ **ఓలిన్ (Ohlin) (1933)**. దేశం తనకు **సమృద్ధిగా ఉన్న కారకాన్ని** ఎక్కువగా వాడే వస్తువులను ఎగుమతి చేస్తుంది.
  - మూలధనం సమృద్ధిగా ఉన్న దేశం → మూలధన సాంద్ర వస్తువుల ఎగుమతి; శ్రమ సమృద్ధిగా ఉన్న దేశం → శ్రమ సాంద్ర వస్తువుల ఎగుమతి.
- **కారక ధరల సమానీకరణ సిద్ధాంతం (factor price equalisation theorem): హెక్షర్-ఓలిన్-శామ్యూల్సన్ (Heckscher-Ohlin-Samuelson)**; స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం దేశాల మధ్య కారక ధరలను సమానం చేసే ధోరణి కలిగిస్తుంది.
- **లియోన్టీఫ్ వైరుధ్యం (Leontief paradox) (1953):** అత్యధిక మూలధనం ఉన్న అమెరికా **శ్రమ సాంద్ర** వస్తువులను ఎగుమతి చేసి, మూలధన సాంద్ర వస్తువులను దిగుమతి చేసుకుంటున్నట్టు తేలింది (1947 దత్తాంశం).
- **వ్యాపార నిబంధనలు (terms of trade, ToT):** ఎగుమతులు దిగుమతులతో మారకమయ్యే రేటు.
  - **నికర వస్తు మార్పిడి (net barter, commodity) ToT** = (Px ÷ Pm) × 100 (ఎగుమతి ధరల సూచీ ÷ దిగుమతి ధరల సూచీ).
  - పెరిగితే = **మెరుగుదల** (అనుకూలం); తగ్గితే = **క్షీణత**.
- **ప్రెబిష్-సింగర్ పరికల్పన (Prebisch-Singer hypothesis) (1950):** ప్రాథమిక వస్తువుల ఎగుమతిదారుల వ్యాపార నిబంధనలు దీర్ఘకాలంలో **క్షీణిస్తాయి**.
- **స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం:** సుంకాలు, కోటాలు ఉండవు. **రక్షణ విధానం:** దిగుమతులపై సుంకాలు, కోటాలు, సబ్సిడీలు, ఇతర అవరోధాలు.

- **శిశు పరిశ్రమ వాదన (infant industry argument): అలెగ్జాండర్ హామిల్టన్ (Alexander Hamilton)** (అమెరికా), **ఫ్రెడరిక్ లిస్ట్ (Friedrich List)** (జర్మనీ).
- **సుంకాల రకాలు: నిర్దిష్ట (specific)** (యూనిట్‌కు), **యాడ్ వాలోరమ్ (ad valorem)** (విలువలో శాతం), **మిశ్రమ (compound)** (రెండూ).

వివరణ

నిరపేక్ష ప్రయోజనం: సాధించిన ఉదాహరణ

ఒక రోజు శ్రమతో ఉత్పత్తి:

దేశం	వస్త్రం	గోధుమ
A	10	5
B	4	8

- వస్త్రంలో A మెరుగు (10 > 4); గోధుమలో B మెరుగు (8 > 5).
- వాణిజ్యం లేకపోతే ప్రతి దేశం ఒక్కో వస్తువుపై 1 రోజు (మొత్తం 2 రోజులు) పనిచేస్తుంది: A 10 వస్త్రం + 5 గోధుమ, B 4 వస్త్రం + 8 గోధుమ తయారుచేస్తాయి. మొత్తం = **14 వస్త్రం + 13 గోధుమ**.
- ప్రత్యేకీకరణతో A 2 రోజులూ వస్త్రంపై (**20 వస్త్రం**), B 2 రోజులూ గోధుమపై (**16 గోధుమ**) పనిచేస్తాయి.
- ప్రపంచానికి లాభం = 20 − 14 = **6 వస్త్రం**, 16 − 13 = **3 గోధుమ**, అదే శ్రమతో.

తులనాత్మక ప్రయోజనం: రికార్డో ఉదాహరణ

ఒక యూనిట్‌కు కావలసిన శ్రమ (మానవ-సంవత్సరాలు):

దేశం	ద్రాక్ష సారా	వస్త్రం
పోర్చుగల్	80	90
ఇంగ్లాండ్	120	100

- పోర్చుగల్‌కు **రెండు వస్తువుల్లోనూ నిరపేక్ష ప్రయోజనం** ఉంది.
- వ్యయ నిష్పత్తులు (1 ద్రాక్ష సారా అవకాశ వ్యయం, వస్త్రంలో):
  - పోర్చుగల్: 80 ÷ 90 = **0.889 వస్త్రం**
  - ఇంగ్లాండ్: 120 ÷ 100 = **1.2 వస్త్రం**
- పోర్చుగల్‌లో ద్రాక్ష సారా సాపేక్షంగా చౌక, కాబట్టి **పోర్చుగల్ ద్రాక్ష సారా ఎగుమతి చేస్తుంది**; ఇంగ్లాండ్‌లో వస్త్రం సాపేక్షంగా చౌక (1 వస్త్రం = 100 ÷ 120 = 0.833 ద్రాక్ష సారా; పోర్చుగల్‌లో 90 ÷ 80 = 1.125 ద్రాక్ష సారా), కాబట్టి **ఇంగ్లాండ్ వస్త్రం ఎగుమతి చేస్తుంది**.
- **వ్యాపార నిబంధనల పరిమితులు:** 1 ద్రాక్ష సారా **0.889 నుంచి 1.2 వస్త్రం మధ్య** మారకం కావాలి. ఈ పరిమితుల బయట ఒక దేశం లాభపడదు.
- 1 ద్రాక్ష సారా = 1 వస్త్రం వద్ద, పోర్చుగల్ ఒక యూనిట్ వస్త్రాన్ని 90 బదులు 80 మానవ-సంవత్సరాలకే పొందుతుంది (10 ఆదా); ఇంగ్లాండ్ ఒక యూనిట్ ద్రాక్ష సారాను 120 బదులు 100 మానవ-సంవత్సరాలకే పొందుతుంది (20 ఆదా).

హెక్షర్-ఓలిన్ సిద్ధాంతం

- ఊహలు: రెండు దేశాలు, రెండు వస్తువులు, రెండు కారకాలు (శ్రమ, మూలధనం); అంతటా ఒకే సాంకేతికత; వస్తువుల కారక సాంద్రత వేరు; దేశాల కారక సంపద వేరు; సంపూర్ణ పోటీ (perfect competition); రవాణా వ్యయాలు ఉండవు.

- **కారక సమృద్ధిని భౌతిక పరిమాణం** (ఎక్కువ K/L నిష్పత్తి) లేదా **కారక ధరలు** (తక్కువ r/w నిష్పత్తి అంటే మూలధనం సమృద్ధి) ద్వారా నిర్వచించవచ్చు.
- వాణిజ్యానికి కారణం: వేర్వేరు **కారక సంపదలు (factor endowments)** వేర్వేరు కారక ధరలకు, అవి వేర్వేరు వస్తు ధరలకు దారితీస్తాయి.
- రికార్డో వాణిజ్యాన్ని **శ్రమ ఉత్పాదకత తేడాల**తో వివరిస్తాడు; హెక్షర్-ఓలిన్ **కారక సంపద తేడాల**తో.
- ఉదాహరణ: భారత్ (శ్రమ సమృద్ధి) వస్త్రాలు, దుస్తులు, తోలు వస్తువులు ఎగుమతి చేస్తుంది; మూలధన సాంద్ర యంత్రాలను దిగుమతి చేసుకుంటుంది.

వ్యాపార నిబంధనల రకాలు

భావన	సూత్రం	ప్రతిపాదకుడు
నికర వస్తు మార్పిడి (net barter, commodity)	(Px ÷ Pm) × 100	ఎఫ్.డబ్ల్యూ. టాసిగ్ (F.W. Taussig)
స్థూల వస్తు మార్పిడి (gross barter)	(Qm ÷ Qx) × 100	ఎఫ్.డబ్ల్యూ. టాసిగ్
ఆదాయ ToT (income)	(Px ÷ Pm) × Qx	జి.ఎస్. డోరెన్స్ (G.S. Dorrance)
ఏక కారక (single factoral)	(Px ÷ Pm) × Zx	జాకబ్ వైనర్ (Jacob Viner)
ద్వికారక (double factoral)	(Px ÷ Pm) × (Zx ÷ Zm)	జాకబ్ వైనర్

(Zx, Zm = ఎగుమతి, దిగుమతి పరిశ్రమల ఉత్పాదకత సూచీలు.)

సాధించిన ఉదాహరణ: వ్యాపార నిబంధనలు

- ఆధార సంవత్సరం (base year) = 100. ప్రస్తుత సంవత్సరం: ఎగుమతి ధరల సూచీ **120**, దిగుమతి ధరల సూచీ **150**, ఎగుమతి పరిమాణ సూచీ **140**.
- నికర వస్తు మార్పిడి ToT = 120 ÷ 150 × 100 = **80**: వ్యాపార నిబంధనలు **20% క్షీణించాయి**.
- ఆదాయ ToT = 80 × 140 ÷ 100 = **112**: **దిగుమతి సామర్థ్యం** 12% పెరిగింది, ఎందుకంటే వ్యాపార నిబంధనలు తగ్గిన దానికంటే ఎగుమతి పరిమాణం వేగంగా పెరిగింది.
- స్థూల వస్తు మార్పిడి: దిగుమతి పరిమాణ సూచీ = 130, ఎగుమతి పరిమాణ సూచీ = 110 అయితే స్థూల వస్తు మార్పిడి ToT = 130 ÷ 110 × 100 = **118.2**.

స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం, రక్షణ విధానం

స్వేచ్ఛా వాణిజ్యానికి అనుకూలంగా	రక్షణ విధానానికి అనుకూలంగా
ప్రత్యేకీకరణ, ఎక్కువ ప్రపంచ ఉత్పత్తి	శిశు పరిశ్రమ ఎదగడానికి సమయం కావాలి
చౌక వస్తువులు, వినియోగదారులకు ఎక్కువ ఎంపిక	ఉద్యోగాలను, దేశీయ పరిశ్రమను కాపాడుతుంది
పోటీ, సామర్థ్యం, సాంకేతికత ప్రవాహం	చెల్లింపుల శేషం లోటును సరిదిద్దుతుంది
విస్తృత మార్కెట్లు, తరహా ఆదాలు (economies of scale)	రక్షణ, వ్యూహాత్మక స్వయం సమృద్ధి
ఏకస్వామ్య (monopoly) శక్తిని అడ్డుకుంటుంది	డంపింగ్‌ను ఎదుర్కొంటుంది; రాబడి పెంచుతుంది; వైవిధ్యీకరణ

రక్షణ సాధనాలు

- **సుంకం (tariff)** (కస్టమ్స్ సుంకం (customs duty)): దిగుమతి సుంకం, ఎగుమతి సుంకం.
- **కోటా (quota):** దిగుమతి పరిమాణం లేదా విలువపై నిర్ణీత పరిమితి.

- **స్వచ్ఛంద ఎగుమతి నియంత్రణ (voluntary export restraint, VER):** ఎగుమతిదారు ఎగుమతులను పరిమితం చేయడానికి "అంగీకరిస్తాడు".
- దేశీయ ఉత్పత్తిదారులకు లేదా ఎగుమతిదారులకు **సబ్సిడీలు**.
- **సుంకేతర అవరోధాలు (non-tariff barriers):** లైసెన్సింగ్, ప్రమాణాలు, విదేశీ మారకం (foreign exchange) నియంత్రణలు, ప్రభుత్వ వాణిజ్యం.
- **యాంటీ డంపింగ్ సుంకం (anti-dumping duty):** స్వదేశీ ధర కంటే తక్కువకు విదేశాల్లో అమ్మే వస్తువులపై (డంపింగ్).

లోతైన విశ్లేషణ

సుంకం ప్రభావాలు (చిన్న దేశం, పాక్షిక సమతౌల్యం)

- డిమాండ్: Qd = 100 − 4P. సప్లై: Qs = −20 + 4P. ప్రపంచ ధర = **10**. సుంకం = **యూనిట్‌కు 2**.
- స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం (P = 10): Qd = 60, Qs = 20, దిగుమతులు = **40**.
- సుంకంతో (P = 12): Qd = 52, Qs = 28, దిగుమతులు = **24**.

ప్రభావం	లెక్క	విలువ
వినియోగదారుని మిగులులో నష్టం	2 × (60 + 52) ÷ 2	112
ఉత్పత్తిదారుని మిగులులో లాభం	2 × (20 + 28) ÷ 2	48
సుంకం రాబడి	2 × 24	48
నికర సంక్షేమ నష్టం (deadweight loss)	112 − 48 − 48	16

- నికర సంక్షేమ నష్టం 16 = **ఉత్పత్తి నష్టం** (½ × 2 × 8 = 8) + **వినియోగ నష్టం** (½ × 2 × 8 = 8).
- పేర్లున్న ప్రభావాలు: ధర ప్రభావం (price effect), రక్షణ (ఉత్పత్తి) ప్రభావం, వినియోగ ప్రభావం, రాబడి ప్రభావం, పునఃపంపిణీ ప్రభావం, చెల్లింపుల శేషం ప్రభావం.
- ప్రపంచ ధరను తగ్గించగలిగితే **పెద్ద** దేశం సుంకం ద్వారా లాభపడవచ్చు (**అనుకూలతమ సుంకం (optimum tariff)** వాదన), కానీ ఇది ప్రతీకార చర్యలకు దారితీస్తుంది.

ప్రభావిత రక్షణ రేటు (effective rate of protection, ERP)

- నామమాత్ర సుంకం **ధరను** రక్షిస్తుంది; ERP **జోడించిన విలువ (value added)** రక్షణను కొలుస్తుంది.
- ERP = (t − a × ti) ÷ (1 − a); t = తుది వస్తువుపై సుంకం, ti = ఉత్పాదకంపై సుంకం, a = స్వేచ్ఛా వాణిజ్య విలువలో ఉత్పాదకం వాటా.
- ఉదాహరణ: t = 20%, ti = 10%, a = 0.5 → ERP = (0.20 − 0.05) ÷ 0.5 = **30%**.
- తుది వస్తువుల కంటే ఉత్పాదకాలపై తక్కువ సుంకం ఉంటే ERP > నామమాత్ర సుంకం (**సుంకాల పెంపు క్రమం (tariff escalation)**).

మరింత సిద్ధాంతం

- **ఆఫర్ వక్రరేఖలు (offer curves)** (మార్షల్, ఎడ్జ్‌వర్త్) పరస్పర డిమాండ్‌ను చూపిస్తాయి; అవి ఖండించుకునే బిందువు సమతౌల్య వ్యాపార నిబంధనలను నిర్ణయిస్తుంది.
- **స్టోల్పర్-శామ్యూల్సన్ సిద్ధాంతం (Stolper-Samuelson theorem):** ఒక వస్తువు ధర పెరిగితే దానిలో ఎక్కువగా వాడే కారకపు వాస్తవ ప్రతిఫలం పెరుగుతుంది, మరో కారకానిది తగ్గుతుంది.
- **రిబ్‌జిన్స్కీ సిద్ధాంతం (Rybczynski theorem):** స్థిర ధరల వద్ద ఒక కారకం పెరిగితే దాన్ని ఎక్కువగా వాడే వస్తువు ఉత్పత్తి పెరుగుతుంది, మరో వస్తువు ఉత్పత్తి **తగ్గుతుంది**.

- **లియోన్టిఫ్ వైరుధ్యానికి వివరణలు:** అమెరికా శ్రమ అధిక నైపుణ్యం కలది (మానవ మూలధనం); సహజ వనరులు; డిమాండ్ పక్షపాతం; కారక సాంద్రత తారుమారు.
- **నూతన వాణిజ్య సిద్ధాంతం (new trade theory)** (క్రుగ్‌మన్): తరహా ఆదాలు, వస్తు విభేదీకరణ ఒకే రకమైన దేశాల మధ్య **పరిశ్రమాంతర్గత వాణిజ్యాన్ని (intra-industry trade)** వివరిస్తాయి.
- **వాణిజ్య లాభాలు మారకం** నుంచి వచ్చే లాభాలు, **ప్రత్యేకీకరణ** నుంచి వచ్చే లాభాలుగా విభజితమవుతాయి.
- **కోటా, సుంకం పోలిక:** కోటా దిగుమతి పరిమాణాన్ని స్థిరం చేస్తుంది, కాబట్టి డిమాండ్ పెరిగితే దిగుమతులు కాదు, ధర పెరుగుతుంది; లైసెన్సులను వేలం వేయకపోతే రాబడి లైసెన్సుదారులకు వెళ్తుంది (కోటా రెంట్ (quota rent)).

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "తులనాత్మక ప్రయోజనాన్ని ఆడమ్ స్మిత్ ఇచ్చాడు." ✓ **రికార్డో (1817)**; స్మిత్ ఇచ్చింది **నిరపేక్ష** ప్రయోజనం (1776).

✗ "ఒక దేశం రెండు వస్తువుల్లోనూ మెరుగ్గా ఉంటే వాణిజ్యం సాధ్యం కాదు." ✓ **తులనాత్మక** వ్యయాలు వేరుగా ఉంటే వాణిజ్యం లాభదాయకమే.

✗ "అవకాశ వ్యయ సిద్ధాంతం రికార్డోది." ✓ అది **హేబర్లర్‌ది (1936)**.

✗ "వేర్వేరు సాంకేతికతల వల్ల వాణిజ్యం జరుగుతుందని హెక్షర్-ఓలిన్ చెబుతుంది." ✓ వేర్వేరు **కారక సంపదల** వల్ల; సాంకేతికత ఒకటేనని ఊహిస్తుంది.

✗ "అమెరికా మూలధన సాంద్ర వస్తువులను ఎగుమతి చేస్తుందని లియోన్టిఫ్ కనుగొన్నాడు." ✓ ఆయన **శ్రమ సాంద్ర** ఎగుమతులను కనుగొన్నాడు: అదే **వైరుధ్యం**.

✗ "నికర వస్తు మార్పిడి ToT సూచీ తగ్గడం అనుకూలం." ✓ తగ్గడం **క్షీణత**.

✗ "స్థూల వస్తు మార్పిడి ToT = Qx ÷ Qm." ✓ **Qm ÷ Qx** × 100.

✗ "నిర్దిష్ట సుంకం విలువలో శాతం." ✓ అది **యాడ్ వాలోరమ్**; నిర్దిష్ట సుంకం **యూనిట్‌కు**.

✗ "ERP నామమాత్ర సుంకానికి సమానం." ✓ ERP **జోడించిన విలువ** రక్షణను కొలుస్తుంది; ఎక్కువ లేదా తక్కువ కావచ్చు.

త్వరిత పునశ్చరణ

- స్మిత్ 1776: నిరపేక్ష ప్రయోజనం; రికార్డో 1817: తులనాత్మక ప్రయోజనం.
- హేబర్లర్ 1936: అవకాశ వ్యయం; మిల్: పరస్పర డిమాండ్.
- హెక్షర్-ఓలిన్: సమృద్ధిగా ఉన్న కారకాన్ని వాడే వస్తువును ఎగుమతి చేయండి.
- లియోన్టిఫ్ వైరుధ్యం 1953: అమెరికా శ్రమ సాంద్ర వస్తువులను ఎగుమతి చేస్తుంది.
- నికర వస్తు మార్పిడి ToT = Px ÷ Pm × 100; ఆదాయ ToT = (Px ÷ Pm) × Qx.
- ప్రెబిష్-సింగర్: ప్రాథమిక వస్తువుల ఎగుమతిదారుల వ్యాపార నిబంధనలు క్షీణిస్తాయి.
- శిశు పరిశ్రమ: హామిల్టన్, లిస్ట్.
- ERP = (t − ati) ÷ (1 − a).
- సుంకం నికర సంక్షేమ నష్టం = ఉత్పత్తి నష్టం + వినియోగ నష్టం.

2 బ్రెట్టన్ వుడ్స్ వ్యవస్థ, ఐఎంఎఫ్: సమ విలువలు, కోటాలు, ఎస్‌డీఆర్‌లు, రుణ సౌకర్యాలు

బ్రెట్టన్ వుడ్స్ వ్యవస్థ (Bretton Woods system) (1944–1971/73) ప్రతి కరెన్సీని అమెరికా డాలర్‌కు, డాలర్‌ను ఔన్సుకు US$ 35 చొప్పున బంగారానికి కట్టిపెట్టింది; సర్దుబాటు చేయగల పెగ్‌ను ఐఎంఎఫ్ (IMF) పర్యవేక్షిస్తూ, చెల్లింపుల శేషం (balance of payments) ఇబ్బందుల్లో ఉన్న సభ్య దేశాలకు రుణాలు ఇచ్చింది. 1970ల ప్రారంభంలో ఈ వ్యవస్థ కుప్పకూలింది, కానీ కోటాలు, ఎస్‌డీఆర్‌లు, పలు రుణ సౌకర్యాలతో ఐఎంఎఫ్ కొనసాగుతోంది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **బ్రెట్టన్ వుడ్స్ సదస్సు: 1944 జూలై 1–22**, బ్రెట్టన్ వుడ్స్, **న్యూ హాంప్‌షైర్, అమెరికా**; **44** మిత్రరాజ్యాలు.
- ఇది **ఐఎంఎఫ్**, **అంతర్జాతీయ పునర్నిర్మాణ, అభివృద్ధి బ్యాంకు, ఐబీఆర్‌డీ (IBRD)** (ప్రపంచ బ్యాంకు (World Bank)) లను సృష్టించింది: "బ్రెట్టన్ వుడ్స్ కవలలు".
- పోటీ ప్రణాళికలు: **కీన్స్ ప్రణాళిక (Keynes plan)** (బ్రిటన్): ప్రపంచ కరెన్సీ **బాంకర్ (bancor)** తో అంతర్జాతీయ క్లియరింగ్ యూనియన్; **వైట్ ప్రణాళిక (White plan)** (అమెరికా, హ్యారీ డెక్స్టర్ వైట్): స్థిరీకరణ నిధి. తుది రూపం **వైట్ ప్రణాళిక**కే దగ్గరగా ఉంది.
- **బంగారు మారక ప్రమాణం (gold exchange standard): అమెరికా డాలర్**ను **ఫైన్ ఔన్సుకు US$ 35** చొప్పున బంగారంలోకి మార్చుకోవచ్చు; ఇతర కరెన్సీలకు బంగారంలో లేదా అమెరికా డాలర్లలో **సమ విలువ (par value)** ఉండేది.
- మార్కెట్ రేట్లు సమ విలువకు **±1%** లోపల ఉండాలి.
- **సర్దుబాటు చేయగల పెగ్ (adjustable peg): "మౌలిక అసమతౌల్యం (fundamental disequilibrium)"** సరిదిద్దడానికి సమ విలువలను మార్చవచ్చు (ఒప్పంద అధికరణల్లో దీన్ని ఎప్పుడూ నిర్వచించలేదు).
- **ఐఎంఎఫ్** కార్యకలాపాలు **1947 మార్చి 1**న మొదలయ్యాయి; ప్రధాన కార్యాలయం **వాషింగ్టన్, డి.సి.** భారత్ **వ్యవస్థాపక సభ్య దేశం**.
- **సభ్య దేశాలు: 191** (లిక్టెన్‌స్టెయిన్ 2024లో చేరింది).
- **కోటా (quota):** సభ్య దేశం **చెల్లించాల్సిన వాటా, ఓట్లు, రుణ అందుబాటు, ఎస్‌డీఆర్ కేటాయింపు**ను నిర్ణయిస్తుంది.
- **ప్రత్యేక డ్రాయింగ్ హక్కులు, ఎస్‌డీఆర్ (Special Drawing Right, SDR): మొదటి సవరణ (First Amendment) (1969)** ద్వారా సృష్టించిన నిల్వ ఆస్తి; తొలి కేటాయింపు **1970**. దీన్ని **"కాగితపు బంగారం (paper gold)"** అని కూడా అంటారు.
- **ఎస్‌డీఆర్ బుట్ట (2022 ఆగస్టు నుంచి):** అమెరికా డాలర్, యూరో, చైనా రెన్‌మిన్‌బీ, జపాన్ యెన్, పౌండ్ స్టెర్లింగ్.
- **బ్రెట్టన్ వుడ్స్ ముగింపు: 1971 ఆగస్టు 15**న అమెరికా అధ్యక్షుడు **నిక్సన్** "బంగారు కిటికీ"ని మూసేశాడు (**నిక్సన్ షాక్ (Nixon shock)**). **1973 మార్చి** నుంచి సాధారణ చర మారక రేట్లు.
- **జమైకా ఒప్పందం (Jamaica Accord) (1976 జనవరి)**, **రెండో సవరణ (1978)** ద్వారా అమలు: చర మారక రేట్లకు చట్టబద్ధత; బంగారం అధికారిక పాత్ర కోల్పోయింది.
- **మేనేజింగ్ డైరెక్టర్:** క్రిస్టలీనా జార్జీవా (2019 నుంచి; 2024 అక్టోబర్ నుంచి రెండో పదవీకాలం). తొలి ఎండీ: **కామిల్ గట్ (Camille Gutt)** (బెల్జియం).

వివరణ

సమ విలువ వ్యవస్థ ఎలా పనిచేసింది

- ప్రతి సభ్య దేశం ఒక సమ విలువను ప్రకటించింది. విదేశీ అధికారిక హోల్డర్లకు అమెరికా డాలర్‌ను ఔన్సుకు US$ 35 చొప్పున బంగారంలోకి మార్చి ఇచ్చింది.
- తమ కరెన్సీని సమ విలువకు ±1% లోపల ఉంచడానికి కేంద్ర బ్యాంకులు (central banks) విదేశీ మారక (foreign exchange) మార్కెట్‌లో జోక్యం చేసుకునేవి.
- నిధిని సంప్రదించిన తర్వాత సభ్య దేశం తన సమ విలువను ప్రారంభ సమ విలువలో (మొత్తం మీద) **10%** వరకు మార్చుకోవచ్చు, నిధి అభ్యంతరం చెప్పడానికి వీలుండదు; అంతకంటే పెద్ద మార్పులకు **నిధి సమ్మతి** అవసరం.
- **కొరత కరెన్సీ నిబంధన (scarce currency clause) (అధికరణం VII):** నిధిలో ఒక కరెన్సీకి కొరత ఏర్పడితే, ఆ కరెన్సీలో చెల్లింపులపై సభ్య దేశాలు ఆంక్షలు విధించవచ్చు.
- ఉదాహరణలు: స్టెర్లింగ్ విలువను **1949**లో (US$ 4.03 → 2.80), **1967**లో తగ్గించారు; భారత్ **1949**లో స్టెర్లింగ్‌తో పాటు, **1966 జూన్**లో సొంతంగా విలువ తగ్గింపు (devaluation) చేసింది.

భారత్ 1966 విలువ తగ్గింపు: సాధించిన ఉదాహరణ

- పాత రేటు: **రూ. 4.76** = 1 అమెరికా డాలర్. కొత్త రేటు: **రూ. 7.50** = 1 అమెరికా డాలర్.
- రూపాయి డాలర్ విలువలో తగ్గుదల = (7.50 − 4.76) ÷ 7.50 ≈ **36.5%** (ఒక రూపాయి సుమారు 21 అమెరికా సెంట్ల నుంచి సుమారు 13.3 సెంట్లకు పడిపోయింది).
- డాలర్ రూపాయి ధరలో పెరుగుదల = (7.50 ÷ 4.76 − 1) ≈ **57.5%**.
- రెండు అంకెలూ ఒకే మార్పును వివరిస్తాయి; పాఠ్యపుస్తకాలు విలువ తగ్గింపు పరిమాణంగా **36.5%** అంకెనే చెబుతాయి.

బ్రెట్టన్ వుడ్స్ ఎందుకు కూలిపోయింది

- **ట్రిఫిన్ సందిగ్ధత (Triffin dilemma)** (రాబర్ట్ ట్రిఫిన్, 1960): నిల్వల కోసం ప్రపంచానికి మరిన్ని డాలర్లు కావాలి, అంటే అమెరికాకు లోట్లు ఉండాలి; కానీ పెరిగే లోట్లు డాలర్ బంగారు మార్పిడిపై నమ్మకాన్ని దెబ్బతీశాయి.
- అమెరికా లోట్లు (వియత్నాం యుద్ధం, సామాజిక వ్యయం), తగ్గుతున్న అమెరికా బంగారు నిల్వలు.
- కఠినమైన పెగ్‌లు ఊహాజనిత క్రయవిక్రయాలను ఆహ్వానించాయి; మిగులు దేశాలు (జర్మనీ, జపాన్) తగినంతగా విలువ పెంచలేదు.
- **స్మిత్సోనియన్ ఒప్పందం (Smithsonian Agreement) (1971 డిసెంబర్):** బంగారం ధరను ఔన్సుకు **US$ 38**కి పెంచారు (బంగారంతో పోలిస్తే డాలర్ విలువ సుమారు 7.9% తగ్గింది); పరిధులను **±2.25%**కి విస్తరించారు. ఇది **1973** నాటికి కూలిపోయింది.

ఐఎంఎఫ్ కోటాలు

- **25%** నిల్వ ఆస్తుల్లో (ఎస్‌డీఆర్‌లు లేదా ప్రధాన కరెన్సీలు), **75%** సభ్య దేశపు సొంత కరెన్సీలో చెల్లిస్తారు.
- **ఓట్లు:** కోటాలో ప్రతి SDR 100,000కి ఒక ఓటు, దానికి తోడు అన్ని సభ్య దేశాలకు సమానంగా పంచే **ప్రాథమిక ఓట్లు**.
- **కోటా ఫార్ములా** భారాలు: జీడీపీ (GDP) **50%**, బహిరంగత **30%**, వైవిధ్యం (variability) **15%**, నిల్వలు **5%**.
- **భారత్:** కోటాల్లో సుమారు **2.75%** (ఎనిమిదో అతిపెద్దది), ఓట్లలో సుమారు **2.63%**.
- ప్రధాన నిర్ణయాలకు **85%** ఓట్లు కావాలి, కాబట్టి **అమెరికా**కు (సుమారు 16.5%) వీటో ఉంది.

ట్రాంచ్‌లు (సంప్రదాయ పథకం)

ట్రాంచ్	కోటాలో వాటా	షరతు
రిజర్వ్ (బంగారు) ట్రాంచ్	25%	ఏదీ లేదు; సభ్య దేశపు సొంత నిల్వ
మొదటి పరపతి ట్రాంచ్	తర్వాతి 25%	తేలికపాటి షరతులు
ఎగువ పరపతి ట్రాంచ్‌లు	50% దాటి	కఠినమైన విధాన షరతులు, దశలవారీగా

- ఉదాహరణ: SDR 1,000 మిలియన్ల కోటా ఉంటే రిజర్వ్ ట్రాంచ్ **SDR 250 మిలియన్లు**; ప్రతి పరపతి ట్రాంచ్ మరో **SDR 250 మిలియన్లు**.

ఎస్‌డీఆర్ బుట్ట భారాలు (2022 సమీక్ష)

కరెన్సీ	భారం (%)
అమెరికా డాలర్	43.38
యూరో	29.31
చైనా రెన్‌మిన్‌బీ	12.28
జపాన్ యెన్	7.59
పౌండ్ స్టెర్లింగ్	7.44

- భారాల మొత్తం 100. రెన్‌మిన్‌బీ **2016 అక్టోబర్ 1**న బుట్టలో చేరింది.
- ఎస్‌డీఆర్ **కరెన్సీ కాదు**, **ఐఎంఎఫ్‌పై క్లెయిమ్ కాదు**; ఇది సభ్య దేశాల స్వేచ్ఛగా వాడగల కరెన్సీలపై సంభావ్య క్లెయిమ్.
- **ఎస్‌డీఆర్ వడ్డీ రేటు (interest rate)** బుట్ట కరెన్సీల స్వల్పకాలిక రేట్ల ఆధారంగా ప్రతి వారం నిర్ణయిస్తారు.

ప్రధాన రుణ సౌకర్యాలు

సౌకర్యం	ఉపయోగం
స్టాండ్-బై ఏర్పాటు (Stand-By Arrangement, SBA)	స్వల్పకాలిక చెల్లింపుల శేషం సమస్యలు
విస్తరిత నిధి సౌకర్యం (Extended Fund Facility, EFF)	మధ్యకాలిక, నిర్మాణాత్మక సమస్యలు
సరళ పరపతి రేఖ (Flexible Credit Line, FCL)	ముందుజాగ్రత్త కోసం; చాలా బలమైన విధాన రికార్డు ఉన్నవాటికి
ముందుజాగ్రత్త, ద్రవ్యత్వ రేఖ (Precautionary and Liquidity Line, PLL)	కొన్ని బలహీనతలున్న స్థిరమైన ఆర్థిక వ్యవస్థలు
సత్వర విత్త సాధనం / సత్వర పరపతి సౌకర్యం (Rapid Financing Instrument / Rapid Credit Facility)	వేగవంతమైన అత్యవసర నిధులు (RCF: అల్పాదాయ దేశాలు)
విస్తరిత పరపతి సౌకర్యం (Extended Credit Facility, ECF)	రాయితీ రుణాలు, అల్పాదాయ దేశాలు
స్థితిస్థాపకత, సుస్థిరత సౌకర్యం (Resilience and Sustainability Facility, RSF)	వాతావరణ, మహమ్మారి స్థితిస్థాపకత (2022)

లోతైన విశ్లేషణ

- **ఐఎంఎఫ్ లక్ష్యాలు (అధికరణం I):** ద్రవ్య సహకారం, వాణిజ్యపు సంతులిత వృద్ధి (balanced growth), మారక స్థిరత్వం, బహుపాక్షిక చెల్లింపుల వ్యవస్థ, చెల్లింపుల శేషం అసమతుల్యతలను సరిదిద్దడానికి తాత్కాలిక వనరులు, తక్కువ కాలం, తక్కువ తీవ్రత గల అసమతౌల్యాలు.
- **అధికరణం IV:** ప్రతి సభ్య దేశంతో వార్షిక పర్యవేక్షణ సంప్రదింపులు. **అధికరణం VIII:** కరెంట్ ఖాతా మార్పిడి సౌలభ్యం (current account convertibility); **భారత్ 1994 ఆగస్టులో అధికరణం VIII ను ఆమోదించింది**. **అధికరణం XIV:** ఇంకా మార్పిడి సౌలభ్యం లేని సభ్య దేశాలకు పరివర్తన ఏర్పాట్లు.
- **రెండు విభాగాలు: జనరల్ డిపార్ట్‌మెంట్ (General Department)** (జనరల్ రిసోర్సెస్ అకౌంట్: కోటా నిధులతో రుణాలు), **ఎస్‌డీఆర్ డిపార్ట్‌మెంట్**. రాయితీ రుణాలు **పేదరిక తగ్గింపు, వృద్ధి ట్రస్ట్ (Poverty Reduction and Growth Trust, PRGT)** ద్వారా ఇస్తారు.

- **అరువు వనరులు: న్యూ అరేంజ్‌మెంట్స్ టు బారో (New Arrangements to Borrow, NAB)**, ద్వైపాక్షిక అరువులు కోటాలకు తోడ్పడతాయి.
- **ఎస్‌డీఆర్ పనితీరు:**
  - 1969లో **0.888671 గ్రాము బంగారం** (= US$ 1)గా విలువ కట్టారు; 1974 నుంచి 16 కరెన్సీల బుట్ట; 1981 నుంచి 5 కరెన్సీల బుట్ట.
  - కేటాయింపులు: 1970–72, 1979–81, 2009, **2021 ఆగస్టు** (సుమారు SDR 456 బిలియన్లు, దాదాపు US$ 650 బిలియన్లు, ఇప్పటివరకు అతిపెద్దది).
  - **కోటాల నిష్పత్తిలో** కేటాయిస్తారు. సభ్య దేశం **నిల్వలపై** వడ్డీ పొందుతుంది, **కేటాయింపులపై** వడ్డీ చెల్లిస్తుంది.
  - బుట్టను ప్రతి ఐదేళ్లకు సమీక్షిస్తారు.
- **కోటా సమీక్షలు: 14వ సమీక్ష** (2010) కోటాలను రెట్టింపు చేసింది, **2016**లో అమల్లోకి వచ్చింది; **16వ సమీక్ష** (2023 డిసెంబర్) వాటాల్లో మార్పు లేకుండా **50% పెంపు**ను ఆమోదించింది, సభ్య దేశాలు సమ్మతించిన తర్వాతే అమల్లోకి వస్తుంది.
- **షరతులు (conditionality):** ముందస్తు చర్యలు, పరిమాణాత్మక పనితీరు ప్రమాణాలు (ఉదాహరణకు లోటు లేదా పరపతిపై పరిమితులు), నిర్మాణాత్మక ప్రమాణాలు. సమీక్షల తర్వాత నిధులు **దశలవారీగా** విడుదల చేస్తారు.
- **భారత్, ఐఎంఎఫ్:**
  - **1981:** SDR 5 బిలియన్ల ఈఎఫ్ఎఫ్, అప్పటికి ఐఎంఎఫ్ చరిత్రలో అతిపెద్దది; భారత్ SDR 3.9 బిలియన్లు తీసుకుని ముందుగానే ముగించింది.
  - **1991:** చెల్లింపుల శేషం సంక్షోభ సమయంలో స్టాండ్-బై ఏర్పాటు, పరిహార నిధులు; అన్నీ **2000** నాటికి తిరిగి చెల్లించింది.
  - ఇప్పుడు భారత్ ఐఎంఎఫ్ రుణాలకు నిధులు అందిస్తోంది (ఉదాహరణకు 2009లో ఐఎంఎఫ్ నోట్ల కొనుగోలు).
- **బ్రెట్టన్ వుడ్స్ తర్వాత:** నిర్వహిత చర మారక రేట్లు (managed floats), పెగ్‌లు, కరెన్సీ యూనియన్లతో కూడిన "వ్యవస్థ లేని వ్యవస్థ"; డాలర్ ఇప్పటికీ ప్రధాన నిల్వ కరెన్సీ.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "బ్రెట్టన్ వుడ్స్ స్విట్జర్లాండ్‌లో ఉంది." ✓ **న్యూ హాంప్‌షైర్, అమెరికా**.

✗ "ఐఎంఎఫ్ 1944లో పని మొదలుపెట్టింది." ✓ సదస్సు **1944**; కార్యకలాపాలు **1947 మార్చి 1** నుంచి.

✗ "బ్రెట్టన్ వుడ్స్ కింద ప్రతి కరెన్సీని బంగారంలోకి మార్చుకోవచ్చు." ✓ **అమెరికా డాలర్** మాత్రమే, ఔన్సుకు US$ 35 చొప్పున; ఇతర కరెన్సీలు డాలర్‌కు పెగ్ అయ్యాయి.

✗ "బ్రెట్టన్ వుడ్స్‌లో బాంకర్‌ను స్వీకరించారు." ✓ అది **కీన్స్ ప్రతిపాదన**; **వైట్ ప్రణాళిక** నెగ్గింది.

✗ "స్మిత్సోనియన్ ఒప్పందం చర మారక రేట్లను మొదలుపెట్టింది." ✓ ఇది ±2.25% పరిధులతో US$ 38 వద్ద **మళ్లీ పెగ్ చేసింది**; చర రేట్లు **1973**లో వచ్చాయి, **జమైకా ఒప్పందం (1976)** వాటికి చట్టబద్ధత ఇచ్చింది.

✗ "ఎస్‌డీఆర్‌లను 1944లో సృష్టించారు." ✓ **1969**లో (మొదటి సవరణ); తొలి కేటాయింపు **1970**.

✗ "ఎస్‌డీఆర్ బుట్టలో స్విస్ ఫ్రాంక్ ఉంది." ✓ **డాలర్, యూరో, రెన్‌మిన్‌బీ, యెన్, పౌండ్**.

✗ "రిజర్వ్ ట్రాంచ్‌కు షరతులు ఉంటాయి." ✓ దీన్ని షరతులు **లేకుండా** తీసుకోవచ్చు.

✗ "1966లో భారత్ 57.5% విలువ తగ్గించింది." ✓ రూపాయి విలువ **36.5%** తగ్గింది; 57.5% అనేది డాలర్ రూపాయి ధరలో పెరుగుదల.

త్వరిత పునశ్చరణ

- బ్రెట్టన్ వుడ్స్, 1944 జూలై, న్యూ హాంప్‌షైర్, 44 దేశాలు; ఐఎంఎఫ్ + ఐబీఆర్‌డీ.
- ఔన్సుకు US$ 35; సమ విలువలు ±1%; "మౌలిక అసమతౌల్యం" కోసం సర్దుబాటు చేయగల పెగ్.
- కీన్స్: బాంకర్; వైట్ ప్రణాళిక నెగ్గింది.
- ఐఎంఎఫ్ 1947 మార్చి 1 నుంచి; 191 సభ్య దేశాలు.
- నిక్సన్ షాక్ 1971 ఆగస్టు 15; స్మిత్సోనియన్ 1971 డిసెంబర్ (US$ 38, ±2.25%); చర రేట్లు 1973; జమైకా 1976.
- ట్రిఫిన్ సందిగ్ధత: నిల్వ కరెన్సీకి లోట్లు కావాలి, అవే నమ్మకాన్ని దెబ్బతీస్తాయి.
- ఎస్‌డీఆర్ 1969; బుట్ట: USD 43.38, EUR 29.31, CNY 12.28, JPY 7.59, GBP 7.44.
- రిజర్వ్ ట్రాంచ్ కోటాలో 25%, షరతులు లేవు.
- భారత్: 2.75% కోటా; 1994లో అధికరణం VIII; 1966 విలువ తగ్గింపు 36.5%.

3 ప్రపంచ బ్యాంకు గ్రూప్ (IBRD, IDA, IFC, MIGA, ICSID), ప్రాంతీయ బ్యాంకులు (ADB, AIIB, NDB)

ప్రపంచ బ్యాంకు గ్రూప్‌లోని ఐదు సంస్థలు దీర్ఘకాలిక అభివృద్ధి నిధులు ఇస్తాయి (మధ్య ఆదాయ దేశాలకు ఐబీఆర్‌డీ, అత్యంత పేద దేశాలకు ఐడీఏ), ప్రైవేటు పెట్టుబడికి మద్దతు ఇస్తాయి (ఐఎఫ్‌సీ), దానికి బీమా కల్పిస్తాయి (ఎంఐజీఏ), పెట్టుబడి వివాదాలను పరిష్కరిస్తాయి (ఐసీఎస్‌ఐడీ); ఏడీబీ, ఏఐఐబీ, ఎన్‌డీబీ వంటి ప్రాంతీయ, కొత్త బ్యాంకులు ఎక్కువగా మౌలిక సదుపాయాల (infrastructure) కోసం అదనపు నిధులు ఇస్తాయి.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **ప్రపంచ బ్యాంకు గ్రూప్ (World Bank Group, WBG):** ఐదు సంస్థలు; ప్రధాన కార్యాలయం **వాషింగ్టన్, డి.సి.**

సంస్థ	సంవత్సరం	ప్రధాన పాత్ర
అంతర్జాతీయ పునర్నిర్మాణ, అభివృద్ధి బ్యాంకు (IBRD)	1944 (కార్యకలాపాలు 1946)	మధ్య ఆదాయ, రుణ అర్హత గల దేశాలకు రుణాలు
అంతర్జాతీయ ఫైనాన్స్ కార్పొరేషన్ (IFC)	1956	ప్రైవేటు రంగంలో పెట్టుబడి
అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంఘం (IDA)	1960	అత్యంత పేద దేశాలకు వడ్డీ లేని లేదా తక్కువ వడ్డీ రుణాలు, గ్రాంట్లు
అంతర్జాతీయ పెట్టుబడి వివాదాల పరిష్కార కేంద్రం (ICSID)	1966	పెట్టుబడిదారు–దేశం మధ్య వివాదాల పరిష్కారం
బహుపాక్షిక పెట్టుబడి హామీ సంస్థ (MIGA)	1988	రాజకీయ నష్టభయ బీమా (హామీలు)

- కచ్చితమైన అర్థంలో **"ప్రపంచ బ్యాంకు"** = **ఐబీఆర్‌డీ + ఐడీఏ**.
- **ఐఎంఎఫ్ (IMF) సభ్య దేశాలు** మాత్రమే ఐబీఆర్‌డీలో చేరగలవు.
- **భారత్: ఐబీఆర్‌డీ, ఐడీఏ, ఐఎఫ్‌సీ, ఎంఐజీఏ**ల్లో సభ్య దేశం; **ఐసీఎస్‌ఐడీలో సభ్యత్వం లేదు**.
- **ఐడీఏ** ప్రపంచ బ్యాంకు **"మృదు రుణ గవాక్షం (soft loan window)"**. **ఐబీఆర్‌డీ** దాదాపు మార్కెట్ షరతులపై రుణాలు ఇస్తుంది ("కఠిన రుణాలు (hard loans)").
- **అధ్యక్షుడు: అజయ్ బంగా (Ajay Banga)** (2023 జూన్ నుంచి). సంప్రదాయం ప్రకారం ప్రపంచ బ్యాంకుకు **అమెరికన్**, ఐఎంఎఫ్‌కు **యూరోపియన్** అధిపతిగా ఉంటారు.
- **ఏషియన్ డెవలప్‌మెంట్ బ్యాంక్ (Asian Development Bank, ADB): 1966**, ప్రధాన కార్యాలయం **మనీలా** (ఫిలిప్పీన్స్). అతిపెద్ద వాటాదారులు: **జపాన్**, **అమెరికా**. సంప్రదాయం ప్రకారం దీని అధ్యక్షుడు జపనీయుడు. భారత్ వ్యవస్థాపక సభ్య దేశం.
- **ఆసియా మౌలిక సదుపాయాల పెట్టుబడి బ్యాంకు (Asian Infrastructure Investment Bank, AIIB):** చైనా ప్రతిపాదన (2013); కార్యకలాపాలు **2016 జనవరి**లో ప్రారంభం; ప్రధాన కార్యాలయం **బీజింగ్**. అతిపెద్ద వాటాదారు **చైనా**, **రెండో అతిపెద్ద వాటాదారు భారత్**.
- **నూతన అభివృద్ధి బ్యాంకు (New Development Bank, NDB, "బ్రిక్స్ బ్యాంకు"):** ఒప్పందంపై **ఫోర్టలేజా, బ్రెజిల్ (2014 జూలై)**లో సంతకాలు; ప్రధాన కార్యాలయం **షాంఘై**; **2015**లో పని ప్రారంభం. తొలి అధ్యక్షుడు: **కె.వి. కామత్ (K.V. Kamath)** (భారత్).

- **బ్రిక్స్ ఆకస్మిక నిల్వల ఏర్పాటు (BRICS Contingent Reserve Arrangement, CRA):** చెల్లింపుల శేషం (balance of payments) మద్దతు కోసం US$ 100 బిలియన్ల నిధి (చైనా 41, బ్రెజిల్ 18, భారత్ 18, రష్యా 18, దక్షిణాఫ్రికా 5).

వివరణ

ఐదు సంస్థలు

- **ఐబీఆర్‌డీ:** యుద్ధంతో దెబ్బతిన్న యూరప్‌ను పునర్నిర్మించడానికి బ్రెట్టన్ వుడ్స్‌లో ఏర్పాటైంది; తొలి రుణం **ఫ్రాన్స్‌కు (1947, US$ 250 మిలియన్లు)**. సభ్య దేశాల మూలధనం (capital) ఆధారంగా ప్రపంచ మూలధన మార్కెట్ల (capital markets)లో **బాండ్లు (bonds)** అమ్మి ప్రధానంగా నిధులు సేకరిస్తుంది. ప్రభుత్వాలకు, లేదా **ప్రభుత్వ హామీ**తో రుణాలు ఇస్తుంది.
- **ఐడీఏ:** అత్యంత పేద దేశాలు ఐబీఆర్‌డీ షరతులను భరించలేనందున **1960**లో ఏర్పాటైంది. ప్రధానంగా **దాత దేశాల విరాళాలతో** నిధులు సమకూరుతాయి, వీటిని ప్రతి **మూడేళ్లకు** పునరుద్ధరిస్తారు ("పునర్భరణలు (replenishments)"); ఐడీఏ21 (IDA21) (2024 డిసెంబర్) **US$ 100 బిలియన్ల** ప్యాకేజీ. రుణాలపై వడ్డీ సున్నా లేదా చాలా తక్కువ, దీర్ఘ కాలపరిమితి, గ్రేస్ పీరియడ్ ఉంటాయి.
- **ఐఎఫ్‌సీ:** అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లోని ప్రైవేటు సంస్థల (firms)కు **ప్రభుత్వ హామీ లేకుండా** రుణాలు ఇస్తుంది, వాటిలో **ఈక్విటీ** తీసుకుంటుంది; ఇతర పెట్టుబడిదారులను సమీకరిస్తుంది. 2014లో లండన్‌లో రూపాయి విలువ గల తొలి బాండ్లను ఐఎఫ్‌సీ జారీ చేసింది, వాటిని **"మసాలా బాండ్లు (Masala bonds)"** అంటారు.
- **ఎంఐజీఏ:** విదేశీ పెట్టుబడిదారులకు **వాణిజ్యేతర నష్టభయాల** నుంచి హామీ ఇస్తుంది: కరెన్సీ బదిలీ ఆంక్షలు, జప్తు, యుద్ధం, అంతర్గత అల్లర్లు, ఒప్పంద ఉల్లంఘన.
- **ఐసీఎస్ఐడీ:** విదేశీ పెట్టుబడిదారులు, ఆతిథ్య దేశాల మధ్య వివాదాలకు రాజీ, మధ్యవర్తిత్వం అందిస్తుంది.

ఐబీఆర్‌డీ, ఐడీఏ పోలిక

అంశం	ఐబీఆర్‌డీ	ఐడీఏ
రుణగ్రహీతలు	మధ్య ఆదాయ, రుణ అర్హత గలవి	అత్యంత పేద దేశాలు
నిధులు ఎక్కడి నుంచి	బాండ్ మార్కెట్లు, మూలధనం	దాతల పునర్భరణలు
షరతులు	దాదాపు మార్కెట్ వడ్డీ	సున్నా లేదా తక్కువ వడ్డీ, దీర్ఘ కాలపరిమితి
మారుపేరు	కఠిన రుణ గవాక్షం	మృదు రుణ గవాక్షం

భారత్, ప్రపంచ బ్యాంకు

- ఐబీఆర్‌డీ, ఐడీఏ రెండింటి నుంచీ అతిపెద్ద రుణగ్రహీతల్లో భారత్ ఒకటి.
- **2014** (ఐడీఏ16 ముగింపు) తర్వాత భారత్ **ఐడీఏ నుంచి గ్రాడ్యుయేట్ అయింది (graduated)**; ఇప్పుడు ప్రధానంగా **ఐబీఆర్‌డీ** నుంచి రుణాలు తీసుకుంటోంది, ఐఎఫ్‌సీ భారత సంస్థల్లో పెట్టుబడి పెడుతోంది.
- రుణాల రకాలు: **పెట్టుబడి ప్రాజెక్టు ఫైనాన్సింగ్**, **అభివృద్ధి విధాన ఫైనాన్సింగ్** (సంస్కరణలకు బడ్జెట్ (budget) మద్దతు), **ప్రోగ్రామ్-ఫర్-రిజల్ట్స్ (Program-for-Results)**.

ప్రాంతీయ, కొత్త అభివృద్ధి బ్యాంకులు

బ్యాంకు	స్థాపన	ప్రధాన కార్యాలయం	గమనిక
ఏడీబీ	1966	మనీలా	జపాన్, అమెరికా అతిపెద్ద వాటాదారులు
ఏఐఐబీ	2016 (కార్యకలాపాలు)	బీజింగ్	చైనా మొదటి, భారత్ రెండో స్థానం

బ్యాంకు	స్థాపన	ప్రధాన కార్యాలయం	గమనిక
ఎన్‌డీబీ	2014 (ఒప్పందం)	షాంఘై	ఐదు బ్రిక్స్ వ్యవస్థాపక దేశాలు, సమాన వాటాలు
ఆఫ్రికా అభివృద్ధి బ్యాంకు (AfDB)	1964	అబిడ్జాన్	ఆఫ్రికా

- ఇతర ప్రాంతీయ బ్యాంకులు: **ఇంటర్-అమెరికన్ డెవలప్‌మెంట్ బ్యాంక్ (Inter-American Development Bank)** (1959, వాషింగ్టన్), **యూరోపియన్ బ్యాంక్ ఫర్ రీకన్‌స్ట్రక్షన్ అండ్ డెవలప్‌మెంట్ (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD)** (1991, లండన్; భారత్ **2018**లో చేరింది), **ఇస్లామిక్ డెవలప్‌మెంట్ బ్యాంక్ (Islamic Development Bank)** (జెద్దా).
- **ఏడీబీ**కి రాయితీ గవాక్షం ఉంది, అదే **ఏషియన్ డెవలప్‌మెంట్ ఫండ్ (Asian Development Fund)**.
- **ఎన్‌డీబీ:** ఐదు వ్యవస్థాపక దేశాలు **సమాన** మూలధనం చెల్లించాయి, కాబట్టి ప్రతి దేశానికి సమాన ఓటు; కొత్త సభ్య దేశాలు **బంగ్లాదేశ్, యూఏఈ, ఈజిప్ట్, అల్జీరియా**. **గిఫ్ట్ సిటీ (GIFT City)**, గుజరాత్‌లో భారత్‌కు ఎన్‌డీబీ ప్రాంతీయ కార్యాలయం ఉంది.

లోతైన విశ్లేషణ

- **ఓటింగ్:** డబ్ల్యూబీజీ ఓట్లు మూలధన వాటాలు, ప్రాథమిక ఓట్లపై ఆధారపడతాయి; **85%** అవసరమైన నిర్ణయాలపై **అమెరికా**కు వీటో ఉంది. ఏఐఐబీలో చైనా ఓటు వాటా (సుమారు నాలుగో వంతు) ప్రత్యేక మెజారిటీ నిర్ణయాలపై (75%) దానికి వీటో ఇస్తుంది.
- **కొత్త బ్యాంకులు ఎందుకు వచ్చాయి:** ఐఎంఎఫ్, ప్రపంచ బ్యాంకుల్లో కోటా, ప్రాతినిధ్య సంస్కరణలు నెమ్మదిగా సాగడం, ఆసియాలో భారీ మౌలిక సదుపాయాల లోటు, వర్ధమాన ఆర్థిక వ్యవస్థలు సొంత నియమాలు రూపొందించుకోవాలనే కోరిక. ఏఐఐబీ, ఎన్‌డీబీ చాలా ప్రాజెక్టులకు ప్రపంచ బ్యాంకు, ఏడీబీతో కలిసి నిధులు ఇస్తున్నాయి.
- **దేశాల వర్గీకరణ:** ప్రపంచ బ్యాంకు **తలసరి జీఎన్ఐ (GNI per capita) (అట్లాస్ పద్ధతి (Atlas method))** ఆధారంగా ఆర్థిక వ్యవస్థలను **అల్ప, దిగువ మధ్య, ఎగువ మధ్య, అధిక ఆదాయ** దేశాలుగా వర్గీకరిస్తుంది, ప్రతి జూలై 1న సవరిస్తుంది; భారత్ **దిగువ మధ్య ఆదాయ** దేశం.
- **గ్రాడ్యుయేషన్:** ఆదాయం పెరిగే కొద్దీ దేశం ఐడీఏ నుంచి "బ్లెండ్" (ఐడీఏ + ఐబీఆర్‌డీ)కు, తర్వాత ఐబీఆర్‌డీ షరతులకు మాత్రమే మారుతుంది.
- **రక్షణ నియమాలు (safeguards):** ప్రపంచ బ్యాంకు **పర్యావరణ, సామాజిక చట్రం (Environmental and Social Framework) (2018)** పునరావాసం, పర్యావరణం, స్థానిక ఆదిమ ప్రజల అంశాలను నియంత్రిస్తుంది. **తనిఖీ ప్యానెల్ (Inspection Panel)** (1993) ప్రభావిత ప్రజల ఫిర్యాదులను వింటుంది.
- **విమర్శలు:** గతంలో (1980లు–90లు) నిర్మాణాత్మక సర్దుబాటు రుణాలకు మార్కెట్ సంస్కరణల షరతులు జోడించారు; భారీ ఆనకట్టలు, పునరావాసం (ఉదాహరణకు సర్దార్ సరోవర్ (నర్మదా) ప్రాజెక్టు; స్వతంత్ర సమీక్ష తర్వాత 1993లో భారత్ బ్యాంకు రుణంలో మిగిలిన భాగాన్ని రద్దు చేసుకుంది).
- **నివేదికలు:** *ప్రపంచ అభివృద్ధి నివేదిక (World Development Report)* (వార్షికం, 1978 నుంచి), *మానవ మూలధన సూచీ (Human Capital Index)*, *లాజిస్టిక్స్ పనితీరు సూచీ (Logistics Performance Index)*; *డూయింగ్ బిజినెస్ (Doing Business)* **2021**లో నిలిపివేశారు.
- **పరిణామ ఎజెండా:** 2023 నుంచి వాతావరణం, ప్రపంచ ఉమ్మడి ప్రయోజనాల కోసం ఎక్కువ రుణాలు ఇవ్వడానికి బహుపాక్షిక బ్యాంకులు తమ మూలధనాన్ని విస్తరిస్తున్నాయి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ కోణం

- **అమరావతి రాజధాని నగరం: 2024 డిసెంబర్**లో అమరావతి రాజధాని నగర అభివృద్ధి కార్యక్రమానికి **ప్రపంచ బ్యాంకు** సుమారు **US$ 800 మిలియన్లు**, **ఏడీబీ** సుమారు **US$ 789 మిలియన్లు** ఆమోదించాయి.

- **విశాఖపట్నం–చెన్నై పారిశ్రామిక కారిడార్ (Visakhapatnam-Chennai Industrial Corridor, VCIC):** తూర్పు తీర ఆర్థిక కారిడార్ (East Coast Economic Corridor) మొదటి దశ; 2016 నుంచి **ఏడీబీ** రుణాల మద్దతు ఉంది.
- **విద్యుత్:** ఏపీ **24x7 అందరికీ విద్యుత్ (24x7 Power for All)** ప్రాజెక్టుకు **ప్రపంచ బ్యాంకు**, **ఏఐఐబీ** కలిసి నిధులు ఇచ్చాయి (ఏఐఐబీ ఆమోదం 2017, భారత్‌కు దాని తొలి రుణాల్లో ఒకటి).

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "ఐదు డబ్ల్యూబీజీ సంస్థల్లోనూ భారత్ సభ్య దేశం." ✓ భారత్ **ఐసీఎస్ఐడీలో లేదు**.

✗ "ఐఎఫ్‌సీ ప్రభుత్వాలకు రుణాలు ఇస్తుంది." ✓ **ఐఎఫ్‌సీ ప్రైవేటు రంగంలో** (private sector) ప్రభుత్వ హామీ లేకుండా పెట్టుబడి పెడుతుంది.

✗ "ఐడీఏ కఠిన రుణ గవాక్షం." ✓ ఐడీఏ **మృదు** రుణ గవాక్షం; ఐబీఆర్‌డీ దాదాపు మార్కెట్ షరతులపై రుణాలు ఇస్తుంది.

✗ "ఐడీఏను బ్రెట్టన్ వుడ్స్‌లో ఏర్పాటు చేశారు." ✓ ఐడీఏ **1960** నాటిది; ఐబీఆర్‌డీ **1944** నాటిది.

✗ "ఎంఐజీఏ పెట్టుబడి వివాదాలను పరిష్కరిస్తుంది." ✓ **ఐసీఎస్ఐడీ** వివాదాలను పరిష్కరిస్తుంది; **ఎంఐజీఏ** రాజకీయ నష్టభయానికి బీమా (insurance) ఇస్తుంది.

✗ "ఏడీబీ బీజింగ్‌లో ఉంది." ✓ ఏడీబీ **మనీలాలో** ఉంది; **ఏఐఐబీ** బీజింగ్‌లో ఉంది.

✗ "ఎన్‌డీబీ ప్రధాన కార్యాలయం న్యూఢిల్లీలో ఉంది." ✓ **షాంఘై**; భారత్‌కు చెందిన కె.వి. కామత్ దాని తొలి అధ్యక్షుడు.

✗ "ఏఐఐబీలో భారత్ అతిపెద్ద వాటాదారు." ✓ చైనా తర్వాత **రెండో** స్థానం.

✗ "సీఆర్ఏలో భారత్ వాటా అతిపెద్దది." ✓ చైనా **41**; భారత్, బ్రెజిల్, రష్యా ఒక్కొక్కటి **18**; దక్షిణాఫ్రికా **5**.

త్వరిత పునశ్చరణ

- డబ్ల్యూబీజీ: ఐబీఆర్‌డీ 1944, ఐఎఫ్‌సీ 1956, ఐడీఏ 1960, ఐసీఎస్ఐడీ 1966, ఎంఐజీఏ 1988.
- ప్రపంచ బ్యాంకు = ఐబీఆర్‌డీ + ఐడీఏ; ఐడీఏ = మృదు రుణ గవాక్షం.
- భారత్ ఐసీఎస్ఐడీలో లేదు; 2014 తర్వాత ఐడీఏ నుంచి గ్రాడ్యుయేట్ అయింది.
- ఐఎఫ్‌సీ: ప్రైవేటు రంగం; మసాలా బాండ్లు 2014. ఎంఐజీఏ: రాజకీయ నష్టభయ బీమా.
- అధ్యక్షుడు అజయ్ బంగా (2023).
- ఏడీబీ 1966 మనీలా; ఏఐఐబీ బీజింగ్ 2016; ఎన్‌డీబీ షాంఘై (ఫోర్టలేజా 2014).
- సీఆర్ఏ US$ 100 బిలియన్లు: చైనా 41, భారత్ 18.
- ఏఐఐబీలో భారత్ రెండో అతిపెద్ద వాటాదారు.
- అమరావతి: ప్రపంచ బ్యాంకు, ఏడీబీ రుణాలు, 2024 డిసెంబర్.

4 గాట్ నుంచి డబ్ల్యూటీఓ వరకు: ప్రపంచ వాణిజ్య వ్యవస్థ, ఎంఎఫ్ఎన్, జాతీయ ప్రతిపత్తి, ఒప్పందాలు, వివాద పరిష్కారం

ప్రపంచ వాణిజ్య వ్యవస్థ గాట్ (GATT, 1947) నుంచి డబ్ల్యూటీఓ (WTO, 1995)కు మారింది. గాట్ వస్తువులపై సుంకాల కోసం తాత్కాలిక ఒప్పందం మాత్రమే. డబ్ల్యూటీఓ వస్తువులు, సేవలు, మేధో సంపత్తిని కవర్ చేసే శాశ్వత సంస్థ. ఇది వివక్ష లేకపోవడం (అత్యంత అనుకూల దేశం (MFN), జాతీయ ప్రతిపత్తి (national treatment)), కట్టుబడి ఉండాల్సిన వివాద పరిష్కార వ్యవస్థ మీద నిర్మితమైంది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **గాట్:** సుంకాలు, వాణిజ్యంపై సాధారణ ఒప్పందం (General Agreement on Tariffs and Trade). **జెనీవాలో, 1947 అక్టోబర్ 30న 23** దేశాలు సంతకం చేశాయి; **1948 జనవరి 1** నుంచి అమలులోకి వచ్చింది. **భారత్ వ్యవస్థాపక సభ్య దేశం.**
- గాట్ ఒక **ఒప్పందం** మాత్రమే, సంస్థ కాదు. ప్రతిపాదిత **అంతర్జాతీయ వాణిజ్య సంస్థ (International Trade Organization, ITO)** (హవానా చార్టర్, 1948) ఎప్పుడూ ఏర్పడలేదు.
- **గాట్ ఎనిమిది రౌండ్లు:** జెనీవా (1947), యానెసీ (1949), టార్కే (1950–51), జెనీవా (1956), డిల్లన్ (1960–61), కెనడీ (1964–67), టోక్యో (1973–79), **ఉరుగ్వే (1986–94)**.
- డబ్ల్యూటీఓను స్థాపించిన **మరకేష్ ఒప్పందం (Marrakesh Agreement)** మీద **1994 ఏప్రిల్ 15న** (మరకేష్, మొరాకో) సంతకాలు జరిగాయి.
- **డబ్ల్యూటీఓ 1995 జనవరి 1న ఏర్పడింది**, ప్రధాన కార్యాలయం **జెనీవా**. భారత్ మొదటి రోజు నుంచే సభ్య దేశం.
- **సభ్య దేశాలు:** 166 (2024 నుంచి; అప్పుడు కొమొరోస్, తిమోర్-లెస్తే చేరాయి).
- **డైరెక్టర్ జనరల్: ఎంగోజీ ఒకోంజో-ఇవేలా** (నైజీరియా), మొదటి మహిళా, మొదటి ఆఫ్రికన్ డీజీ, 2021 మార్చి నుంచి; 2025 సెప్టెంబర్ నుంచి రెండో పదవీకాలం.
- **అత్యున్నత సంస్థ: మంత్రుల స్థాయి సదస్సు (Ministerial Conference)**, కనీసం **రెండు సంవత్సరాలకు** ఒకసారి సమావేశమవుతుంది. రోజువారీ పనులు: **జనరల్ కౌన్సిల్ (General Council)** (ఇదే వివాద పరిష్కార సంస్థగా, వాణిజ్య విధాన సమీక్ష సంస్థగా కూడా సమావేశమవుతుంది).
- **అత్యంత అనుకూల దేశం (most-favoured nation):** గాట్ **అధికరణం I**; ఒక సభ్య దేశానికి ఇచ్చిన రాయితీని అన్ని సభ్య దేశాలకూ ఇవ్వాలి.
- **జాతీయ ప్రతిపత్తి:** గాట్ **అధికరణం III**; దిగుమతి అయిన వస్తువులు దేశంలోకి వచ్చాక, దేశీయ వస్తువుల కంటే తక్కువగా చూడకూడదు.
- **ప్రధాన ఒప్పందాలు:** గాట్ 1994 (వస్తువులు), **గాట్స్ (GATS)** (సేవలు), **ట్రిప్స్ (TRIPS)** (మేధో సంపత్తి), **ట్రిమ్స్ (TRIMs)** (పెట్టుబడి చర్యలు), **వ్యవసాయ ఒప్పందం (Agreement on Agriculture, AoA)**, ఎస్‌పీఎస్ (SPS), టీబీటీ (TBT), యాంటీ డంపింగ్, సబ్సిడీలు, ప్రతిసమతుల్య చర్యలు, రక్షణ చర్యలు (safeguards).
- **వివాద పరిష్కారం: వివాద పరిష్కార అవగాహన (Dispute Settlement Understanding, DSU)**; మొదట ప్యానెళ్లు, తర్వాత **అప్పిలేట్ బాడీ (Appellate Body)** (7 మంది సభ్యులు).
- **దోహా అభివృద్ధి రౌండ్ (Doha Development Round) 2001**లో (4వ మంత్రుల స్థాయి సదస్సు, దోహా) ప్రారంభమైంది; ఇంకా పూర్తి కాలేదు.

వివరణ

గాట్, డబ్ల్యూటీఓ పోలిక

అంశం	గాట్	డబ్ల్యూటీఓ
స్వభావం	తాత్కాలిక ఒప్పందం	శాశ్వత సంస్థ
సభ్యులను పిలిచే పేరు	కాంట్రాక్టింగ్ పార్టీలు	సభ్య దేశాలు
పరిధి	వస్తువులు మాత్రమే	వస్తువులు, సేవలు, మేధో సంపత్తి హక్కులు
వివాదాలు	నెమ్మది; ఒక పక్షం అడ్డుకోగలదు	కట్టుబడి ఉండాలి, కాలపరిమితితో

వాణిజ్య వ్యవస్థ సూత్రాలు

- **వివక్ష లేకపోవడం:** సభ్య దేశాల మధ్య అత్యంత అనుకూల దేశం నియమం, సరిహద్దు లోపల జాతీయ ప్రతిపత్తి.
- **స్వేచ్ఛా వాణిజ్యం వైపు:** చర్చల ద్వారా సుంకాలను క్రమంగా తగ్గించడం.
- **బైండింగ్ ద్వారా అంచనా వేయగలగడం:** సభ్య దేశాలు సుంకాలను ఒక గరిష్ఠ పరిమితి వద్ద "బైండ్" చేస్తాయి (**బౌండ్ రేటు**); **వర్తించే రేటు (applied rate)** దానికంటే తక్కువ ఉండవచ్చు, ఎక్కువ ఉండకూడదు.
- **న్యాయమైన పోటీ:** డంపింగ్, సబ్సిడీలపై నియమాలు.
- అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు **ప్రత్యేక, విభేదాత్మక ప్రతిపత్తి (special and differential treatment)**: ఎక్కువ గడువు, తక్కువ బాధ్యతలు.

అత్యంత అనుకూల దేశం నియమానికి మినహాయింపులు

- **స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ప్రాంతాలు, కస్టమ్స్ యూనియన్లు** (గాట్ అధికరణం XXIV).
- అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు ప్రాధాన్యాల కోసం **ఎనేబ్లింగ్ క్లాజ్ (Enabling Clause, 1979)**, ఉదా. **సాధారణ ప్రాధాన్యాల వ్యవస్థ (Generalised System of Preferences, GSP)**.
- ఒక ప్రత్యేక దేశం నుంచి వచ్చే అన్యాయ వాణిజ్యంపై **యాంటీ డంపింగ్, ప్రతిసమతుల్య సుంకాలు (countervailing duties)**.
- **సాధారణ మినహాయింపులు** (అధికరణం XX: ఆరోగ్యం, సంరక్షణ), **భద్రతా మినహాయింపులు** (అధికరణం XXI).

వ్యవసాయ ఒప్పందం: బాక్సులు

బాక్స్	ఇందులో ఉండేవి	పరిమితి
అంబర్	వాణిజ్యాన్ని వక్రీకరించే మద్దతు (ధర మద్దతు, ఇన్‌పుట్ సబ్సిడీలు)	పరిమితి ఉంది; డి మినిమిస్ (de minimis) ఉత్పత్తి విలువలో 5% (అభివృద్ధి చెందిన దేశాలు), 10% (అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలు)
బ్లూ	ఉత్పత్తిని పరిమితం చేసే కార్యక్రమాలతో ముడిపడిన మద్దతు	పరిమితి లేదు
గ్రీన్	అతి తక్కువ వక్రీకరణ: పరిశోధన, విస్తరణ, ఆహార భద్రత నిల్వలు, ప్రత్యక్ష ఆదాయ మద్దతు	పరిమితి లేదు

డెవలప్‌మెంట్ బాక్స్ (అధికరణం 6.2) అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాల్లో అల్పాదాయ రైతులకు ఇచ్చే పెట్టుబడి, ఇన్‌పుట్ సబ్సిడీలకు మినహాయింపు ఇస్తుంది.

ఇతర ఒప్పందాలు క్లుప్తంగా

- **ట్రిప్స్:** మేధో సంపత్తి హక్కుల వాణిజ్య సంబంధిత అంశాల ఒప్పందం. పేటెంట్లు, కాపీరైట్, ట్రేడ్‌మార్కులు, భౌగోళిక గుర్తింపులకు కనీస ప్రమాణాలు; ఔషధాల్లో **ఉత్పత్తి పేటెంట్లు (product patents)** అనుమతించేందుకు భారత్ తన పేటెంట్ల చట్టాన్ని సవరించింది (2005).
- **గాట్స్:** సరఫరాకు నాలుగు పద్ధతులు: (1) సరిహద్దు దాటి, (2) విదేశాల్లో వినియోగం, (3) వాణిజ్య ఉనికి, (4) సహజ వ్యక్తుల రాకపోకలు (భారత్ ఆసక్తి).

- **ట్రిమ్స్:** దిగుమతుల పట్ల వివక్ష చూపే పెట్టుబడి షరతులను నిషేధిస్తుంది, ఉదా. స్థానిక భాగాల నిబంధనలు (local content requirements).
- **ఎస్‌పీఎస్ / టీబీటీ:** ఆహార భద్రత ప్రమాణాలు, జంతు, మొక్కల ఆరోగ్యం; సాంకేతిక ప్రమాణాలు, లేబులింగ్.
- **వాణిజ్య విధాన సమీక్ష యంత్రాంగం (Trade Policy Review Mechanism):** ప్రతి సభ్య దేశం వాణిజ్య విధానాలపై క్రమం తప్పని సమీక్ష.

వివాద పరిష్కార సోపానాలు

1. **సంప్రదింపులు** (60 రోజులు).
2. ముగ్గురితో **ప్యానెల్** (సాధారణంగా సుమారు 6 నెలల్లో నివేదిక).
3. అప్పిలేట్ బాడీకి **అప్పీలు**, చట్టపరమైన అంశాలపై మాత్రమే.
4. **సభ్య దేశాలన్నీ తిరస్కరించడానికి అంగీకరిస్తే తప్ప (వ్యతిరేక ఏకాభిప్రాయం, negative or reverse consensus)** వివాద పరిష్కార సంస్థ నివేదికను ఆమోదిస్తుంది.
5. అమలు; అమలు చేయకపోతే పరిహారం లేదా **అనుమతించిన ప్రతీకార చర్యలు (authorised retaliation)**.

లోతైన విశ్లేషణ

- **ఉరుగ్వే రౌండ్ ఫలితాలు:** డబ్ల్యూటీఓను ఏర్పాటు చేసింది; వ్యవసాయం, వస్త్రాలను నియమాల కిందకు తెచ్చింది (బహుళ ఫైబర్ ఒప్పందం (Multi-Fibre Arrangement) **2005 జనవరి 1** నాటికి దశలవారీగా రద్దయింది); సేవలు, మేధో సంపత్తి హక్కులు, పెట్టుబడి చర్యలను చేర్చింది.
- **ఏకైక ప్యాకేజీ (single undertaking):** సభ్య దేశాలు దాదాపు అన్ని ఒప్పందాలనూ ఒకే ప్యాకేజీగా అంగీకరిస్తాయి. మినహాయింపులు **బహుపాక్షిక (plurilateral)** ఒప్పందాలు, ఉదా. **ప్రభుత్వ కొనుగోళ్ల ఒప్పందం (Government Procurement Agreement)** (భారత్ ఇందులో **పరిశీలక దేశం**, పక్షం కాదు), పౌర విమానాల ఒప్పందం.
- **అప్పిలేట్ బాడీ సంక్షోభం: 2019 డిసెంబర్ 11** నుంచి దీనికి కనీసం ముగ్గురు సభ్యులు లేరు, ఎందుకంటే కొత్త నియామకాలను అమెరికా అడ్డుకుంటోంది. "శూన్యంలోకి" అప్పీళ్ల (appeals into the void) వల్ల ప్యానెల్ నివేదికలు ఆమోదం పొందకుండా ఉండిపోతున్నాయి. ఈయూ (EU) నేతృత్వంలోని దేశాల బృందం **బహుళ పక్ష తాత్కాలిక అప్పీలు మధ్యవర్తిత్వ ఏర్పాటు (Multi-Party Interim Appeal Arbitration Arrangement, MPIA, 2020)** ఏర్పాటు చేసింది; భారత్ ఇందులో చేరలేదు.
- **భారత్ కేసులు: పరిమాణాత్మక ఆంక్షల (quantitative restrictions)** కేసు (అమెరికా ఫిర్యాదు) 1999లో భారత్‌కు వ్యతిరేకంగా వచ్చింది; చెల్లింపుల శేషం కారణంగా విధించిన పరిమాణాత్మక ఆంక్షలను భారత్ **2001 ఏప్రిల్** నాటికి తొలగించింది. చక్కెర సబ్సిడీలు, ఎగుమతి ప్రోత్సాహక పథకాలపైనా భారత్ సవాళ్లను ఎదుర్కొంది (2021లో ఎంఈఐఎస్ (MEIS) స్థానంలో ఆర్‌ఓడీటీఈపీ (RoDTEP) వచ్చింది).
- **మంత్రుల స్థాయి సదస్సుల మైలురాళ్లు**

సంవత్సరం	ప్రదేశం	ఫలితం
2001	దోహా	దోహా అభివృద్ధి అజెండా; ట్రిప్స్, ప్రజారోగ్యంపై ప్రకటన
2013	బాలి	వాణిజ్య సులభతర ఒప్పందం (Trade Facilitation Agreement) (2017 ఫిబ్రవరి 22 నుంచి అమలు); ప్రభుత్వ ఆహార నిల్వలపై తాత్కాలిక **శాంతి క్లాజు (peace clause)**
2015	నైరోబీ	వ్యవసాయ ఎగుమతి సబ్సిడీల ముగింపు
2022	జెనీవా (MC12)	మత్స్య సబ్సిడీల ఒప్పందం; కోవిడ్-19 టీకాలకు ట్రిప్స్ మినహాయింపు
2024	అబుదాబి (MC13)	ఈ-కామర్స్ సుంకాలపై మారటోరియం పొడిగింపు; కొమొరోస్, తిమోర్-లెస్తే చేరికకు ఆమోదం (2024 ఆగస్టు నుంచి సభ్య దేశాలు)

- **శాంతి క్లాజు:** ఆహార భద్రత కోసం భారత్ ప్రభుత్వ ఆహార నిల్వలు (కనీస మద్దతు ధర (MSP) సేకరణ) అంబర్ బాక్స్ పరిమితిని దాటినా వివాదాల నుంచి రక్షణ పొందుతాయి; శాశ్వత పరిష్కారం వచ్చేవరకు 2014 నవంబర్‌లో దీన్ని నిరవధికం చేశారు.
- **మత్స్య సబ్సిడీల ఒప్పందం** (మొదటి దశ: అక్రమ, నివేదించని, నియంత్రణ లేని చేపల వేట; అతిగా వేటాడిన నిల్వలు) **2025 సెప్టెంబర్ 15న** అమలులోకి వచ్చింది.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "గాట్ ఐఎంఎఫ్ (IMF) లాంటి సంస్థ." ✓ అది ఒక **ఒప్పందం**; అంతర్జాతీయ వాణిజ్య సంస్థ విఫలమైంది. డబ్ల్యూటీఓ సంస్థ.

✗ "డబ్ల్యూటీఓ 1994లో ఏర్పడింది." ✓ ఒప్పందంపై సంతకాలు **1994 ఏప్రిల్ 15**; డబ్ల్యూటీఓ **1995 జనవరి 1** నుంచి పనిచేస్తోంది.

✗ "ఉరుగ్వే రౌండ్ మొదటి రౌండ్." ✓ అది **ఎనిమిదో** రౌండ్; మొదటిది **జెనీవా 1947**.

✗ "అత్యంత అనుకూల దేశం అంటే ఒక దేశానికి ప్రత్యేక సదుపాయాలు." ✓ దీని అర్థం **సభ్య దేశాలన్నిటినీ సమానంగా చూడడం**.

✗ "జాతీయ ప్రతిపత్తి సరిహద్దు వద్ద సుంకాలకు వర్తిస్తుంది." ✓ ఇది **వస్తువులు దేశంలోకి వచ్చిన తర్వాత** (అంతర్గత పన్నులు, నియమాలు) వర్తిస్తుంది; సరిహద్దు వద్ద సుంకాలు అనుమతించబడతాయి.

✗ "గ్రీన్ బాక్స్ సబ్సిడీలకు పరిమితి ఉంది." ✓ **అంబర్ బాక్స్** మద్దతుకు పరిమితి ఉంది; గ్రీన్ బాక్స్‌కు లేదు.

✗ "ప్రభుత్వ కొనుగోళ్ల ఒప్పందంలో భారత్ పక్షం." ✓ భారత్ **పరిశీలక దేశం**.

✗ "డబ్ల్యూటీఓ ప్రధాన కార్యాలయం న్యూయార్క్‌లో ఉంది." ✓ **జెనీవా**.

త్వరిత పునశ్చరణ

- గాట్: 1947 అక్టోబర్ 30, జెనీవా, 23 దేశాలు, 1948 జనవరి 1 నుంచి అమలు.
- ఎనిమిది రౌండ్లు; చివరిది = ఉరుగ్వే (1986–94).
- మరకేష్ 1994 ఏప్రిల్ 15; డబ్ల్యూటీఓ 1995 జనవరి 1 నుంచి, జెనీవా.
- అత్యంత అనుకూల దేశం = అధికరణం I; జాతీయ ప్రతిపత్తి = అధికరణం III; స్వేచ్ఛా వాణిజ్య ఒప్పందాలు = అధికరణం XXIV.
- ఒప్పందాలు: గాట్ 1994, గాట్స్, ట్రిప్స్, ట్రిమ్స్, వ్యవసాయ ఒప్పందం, ఎస్‌పీఎస్, టీబీటీ.
- వ్యవసాయ ఒప్పందం బాక్సులు: అంబర్‌కు పరిమితి (అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలకు డి మినిమిస్ 10%), బ్లూ, గ్రీన్‌కు లేదు.
- వివాద పరిష్కార అవగాహన: సంప్రదింపులు, ప్యానెల్, అప్పిలేట్ బాడీ; వ్యతిరేక ఏకాభిప్రాయం.
- అప్పిలేట్ బాడీ 2019 డిసెంబర్ నుంచి పనిచేయడం లేదు.
- దోహా రౌండ్ 2001; బాలి వాణిజ్య సులభతర ఒప్పందం 2013 (2017 నుంచి అమలు).
- డీజీ ఎంగోజీ ఒకోంజో-ఇవేలా; 166 సభ్య దేశాలు.

5 ఆర్థిక వృద్ధి వనరులు: మూలధనం, మానవ మూలధనం, ఉత్పాదకత, వాణిజ్యం, సహాయం, ఆర్థికేతర అంశాలు

ఒక ఆర్థిక వ్యవస్థ మూలధనాన్ని పెంచినప్పుడు, కార్మికుల నైపుణ్యాలు, ఆరోగ్యాన్ని మెరుగుపరిచినప్పుడు, అన్ని ఉత్పాదకాలను మరింత సమర్థంగా వాడినప్పుడు (సాంకేతికత, సామర్థ్యం), వాణిజ్యం, సహాయం నుంచి లాభం పొందినప్పుడు, ఇవన్నీ పనిచేసేలా చేసే సంస్థలు, దృక్పథాలు, స్థిరత్వం ఉన్నప్పుడు ఉత్పత్తి పెరుగుతుంది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **ఆర్థిక వృద్ధి (economic growth):** వాస్తవ జాతీయ ఉత్పత్తి (వాస్తవ జీడీపీ (real GDP))లో నిలకడైన పెరుగుదల; తరచూ తలసరిగా కొలుస్తారు.
- **మూలధన సంచయనం (capital formation):** యంత్రాలు, భవనాలు, మౌలిక సదుపాయాలపై పెట్టుబడి; దీనికి నిధులు **పొదుపు** నుంచి వస్తాయి.
- **హరాడ్–డోమర్ నమూనా (Harrod-Domar model):** వృద్ధి రేటు **g = s / v**; ఇక్కడ s = పొదుపు నిష్పత్తి, v = **మూలధన–ఉత్పత్తి నిష్పత్తి (capital-output ratio)** (ICOR).
- **ఉపాంత మూలధన–ఉత్పత్తి నిష్పత్తి (incremental capital-output ratio, ICOR):** అదనంగా ఒక యూనిట్ ఉత్పత్తికి అవసరమైన అదనపు మూలధనం; **ఐకార్ తక్కువ = మూలధనం మరింత సమర్థంగా** వాడకం.
- **సోలో నమూనా (Solow model, 1956): తగ్గుతున్న రాబడుల (diminishing returns)** వల్ల మూలధనం ఒక్కటే శాశ్వత వృద్ధిని ఇవ్వలేదు; దీర్ఘకాల తలసరి వృద్ధి **సాంకేతిక ప్రగతి (technical progress)** నుంచి వస్తుంది.
- **సంపూర్ణ కారక ఉత్పాదకత (total factor productivity, TFP):** అదనపు మూలధనం, శ్రమతో వివరించలేని వృద్ధి భాగం; **"సోలో అవశేషం (Solow residual)"**.
- **మానవ మూలధనం (human capital):** కార్మికుల నైపుణ్యాలు, విద్య, ఆరోగ్యం; ఈ భావనను **టి.డబ్ల్యు. షుల్జ్**, **గ్యారీ బెకర్** అభివృద్ధి చేశారు.
- **అంతర్జనిత వృద్ధి సిద్ధాంతం (endogenous growth theory): పాల్ రోమర్** (ఆలోచనలు, పరిశోధన–అభివృద్ధి (R&D)), **రాబర్ట్ లూకాస్** (మానవ మూలధనం); వృద్ధి ఆర్థిక వ్యవస్థ లోపలి నుంచే వస్తుంది.
- **వాణిజ్యం "వృద్ధి యంత్రం" (engine of growth):** ఈ పదబంధం **డి.హెచ్. రాబర్ట్సన్**ది; తూర్పు ఆసియా ఆర్థిక వ్యవస్థల ఎగుమతి ఆధారిత వృద్ధి.
- **ద్వి-అంతర నమూనా (two-gap model) (చెనరీ, స్ట్రౌట్):** విదేశీ సహాయం **పొదుపు–పెట్టుబడి అంతరాన్ని**, **విదేశీ మారకం అంతరాన్ని** పూడుస్తుంది.
- **రోస్టో వృద్ధి దశలు:** ప్లవన దశ (take-off)కు పెట్టుబడి జాతీయ ఆదాయంలో సుమారు **5% నుంచి 10%కు పైగా** పెరగాలి.
- **పేదరిక విష వలయం (vicious circle of poverty): రాగ్నర్ నర్క్స్**; "ఒక దేశం పేదగా ఉంది ఎందుకంటే అది పేదగా ఉంది".
- **షుంపీటర్: నవకల్పనలు చేసే వ్యవస్థాపకుడు (innovating entrepreneur)** అభివృద్ధిని నడిపిస్తాడు.

వివరణ

వనరులు ఒక్క చూపులో

వనరు	వృద్ధిని ఎలా పెంచుతుంది	ఉదాహరణ
భౌతిక మూలధనం	ఒక్కో కార్మికుడికి ఎక్కువ యంత్రాలు, మౌలిక సదుపాయాలు	రోడ్లు, విద్యుత్, కర్మాగారాలు
మానవ మూలధనం	నైపుణ్యం, ఆరోగ్యంతో కార్మికులు ఎక్కువ ఉత్పత్తి చేస్తారు	పాఠశాల విద్య, శిక్షణ, పోషణ
ఉత్పాదకత (TFP)	అవే ఉత్పాదకాలతో ఎక్కువ ఉత్పత్తి	కొత్త సాంకేతికత, మెరుగైన నిర్వహణ
వాణిజ్యం	ప్రత్యేకీకరణ, పెద్ద మార్కెట్లు, దిగుమతి చేసుకున్న సాంకేతికత	ఎగుమతి ఆధారిత వృద్ధి
సహాయం, విదేశీ మూలధనం	పొదుపు, విదేశీ మారకానికి తోడవుతుంది	ప్రపంచ బ్యాంకు రుణాలు, విదేశీ ప్రత్యక్ష పెట్టుబడి (FDI)
ఆర్థికేతర	ఉత్పాదకాలు పనిచేసేలా చేసే నియమాలు, దృక్పథాలు	చట్టబద్ధ పాలన, స్థిరత్వం, వ్యవస్థాపన

సాధించిన ఉదాహరణ 1: హారాడ్–డోమర్

- పొదుపు నిష్పత్తి s = 24% = 0.24, మూలధన–ఉత్పత్తి నిష్పత్తి v = 4.
- g = s / v = 0.24 / 4 = **0.06, అంటే 6% వృద్ధి**.
- అదే v తో 8% చేరాలంటే పొదుపు నిష్పత్తి 0.08 × 4 = **32%** ఉండాలి.

సాధించిన ఉదాహరణ 2: దత్తాంశం నుంచి ఐకార్

- పెట్టుబడి = జీడీపీలో 30%, జీడీపీ వృద్ధి = 7.5%.
- ఐకార్ = పెట్టుబడి రేటు / వృద్ధి రేటు = 30 / 7.5 = **4**.

సాధించిన ఉదాహరణ 3: తలసరి వృద్ధి

- జీడీపీ 6% పెరుగుతుంది, జనాభా 2% పెరుగుతుంది.
- తలసరి ఆదాయం ఏటా సుమారు 6 − 2 = **4%** పెరుగుతుంది.

మూలధనం. పొదుపును బ్యాంకులు, మార్కెట్ల ద్వారా ఉత్పాదక పెట్టుబడిగా మార్చాలి. ఆదాయాలు తక్కువ కాబట్టి పేద దేశాలు తక్కువ పొదుపు చేస్తాయి: నర్క్స్ విష వలయం తక్కువ ఆదాయం → తక్కువ పొదుపు → తక్కువ మూలధనం → తక్కువ ఉత్పాదకత → తక్కువ ఆదాయం అని సాగుతుంది.

మానవ మూలధనం. విద్య నైపుణ్యాలను పెంచుతుంది; ఆరోగ్యం పని దినాలను, శ్రమను పెంచుతుంది. యంత్రాల్లా కాకుండా జ్ఞానం ఇతరులకూ వ్యాపిస్తుంది (ధనాత్మక బాహ్య ప్రభావం, positive externality).

వాణిజ్యం. తులనాత్మక ప్రయోజనం, పెద్ద మార్కెట్‌లో తరహా ఆదాలు, పోటీ, దిగుమతి చేసుకున్న యంత్రాలు, ఆలోచనల అందుబాటు. **దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయం** (1991కి ముందు భారత్), **ఎగుమతి ప్రోత్సాహం** (దక్షిణ కొరియా, తైవాన్) మధ్య తేడా గమనించండి.

సహాయం. అధికారిక అభివృద్ధి సహాయం (official development assistance) (గ్రాంట్లు, సులభ రుణాలు), ప్రపంచ బ్యాంకు రుణాల వంటి బహుళపక్ష రుణాలు. దేశీయ పొదుపు, విదేశీ మారకం కొరత ఉన్నప్పుడు ఉపయోగపడుతుంది.

ఆర్థికేతర అంశాలు. రాజకీయ స్థిరత్వం, చట్టబద్ధ పాలన, ఆస్తి హక్కులు, నిజాయితీ గల పరిపాలన, పని, పొదుపు పట్ల సామాజిక దృక్పథాలు, వ్యవస్థాపన, సామాజిక చలనశీలత, కుటుంబ పరిమాణం.

లోతైన విశ్లేషణ

వృద్ధి గణన (growth accounting) (సోలో). ఉత్పత్తి $Y = A·K^α·L^{(1−α)}$ అయితే:

- $g_Y = g_A + \alpha g_K + (1 - \alpha) g_L$; ఇక్కడ g_A సంపూర్ణ కారక ఉత్పాదకత వృద్ధి.

సాధించిన ఉదాహరణ 4: సంపూర్ణ కారక ఉత్పాదకత వృద్ధిని కనుగొనడం

- జీడీపీ వృద్ధి g_Y = 7%, మూలధన వాటా α = 0.4, మూలధన వృద్ధి g_K = 8%, శ్రమ వృద్ధి g_L = 1.5%.
- మూలధనం వాటా = 0.4 × 8 = 3.2 పాయింట్లు.
- శ్రమ వాటా = 0.6 × 1.5 = 0.9 పాయింట్లు.
- సంపూర్ణ కారక ఉత్పాదకత వృద్ధి = 7 − 3.2 − 0.9 = **2.9%**, మొత్తం వృద్ధిలో సుమారు **41%**.

సాధించిన ఉదాహరణ 5: 70 నియమం (rule of 70)

- రెట్టింపు కావడానికి పట్టే సంవత్సరాలు ≈ 70 / వృద్ధి రేటు. 7% వద్ద: 70 / 7 = **10 సంవత్సరాలు** (కచ్చితంగా: ln 2 / ln 1.07 ≈ 10.2).
- 3.5% వద్ద సుమారు **20 సంవత్సరాలు** పడుతుంది.

సిద్ధాంతాల పోలిక

నమూనా	వృద్ధి యంత్రం	బలహీనత
హరాడ్–డోమర్	పొదుపు, మూలధనం	స్థిరమైన v; "కత్తి అంచు" (knife-edge) అస్థిరత
సోలో (నియో-క్లాసికల్)	బహిర్జనిత సాంకేతిక ప్రగతి	సాంకేతికత ఎక్కడి నుంచి వస్తుందో వివరించదు
అంతర్జనిత (రోమర్, లూకాస్)	పరిశోధన–అభివృద్ధి, ఆలోచనలు, మానవ మూలధనం	ఆలోచనలను కొలవడం కష్టం

- **అభిసరణ (convergence):** పొదుపు, సాంకేతికత ఒకేలా ఉంటే పేద దేశాలు వేగంగా వృద్ధి చెందుతాయని సోలో అంచనా (**షరతులతో కూడిన అభిసరణ, conditional convergence**).
- **తగ్గుతున్న రాబడుల** వల్ల మూలధనాన్ని మాత్రమే పోగుచేస్తే చివరకు స్థిర స్థితి (steady state) వస్తుంది; పెరిగే సంపూర్ణ కారక ఉత్పాదకత ఒక్కటే తలసరి ఆదాయాన్ని శాశ్వతంగా పెంచుతుంది.
- **సహాయంపై చర్చలు:** సహాయం దేశీయ పొదుపును తొలగించవచ్చు, కొనుగోళ్లపై షరతులు (tied purchase) పెట్టవచ్చు, ఆధారపడటాన్ని పెంచవచ్చు; మంచి విధానాలు, సంస్థలు ఉన్నప్పుడు బాగా పనిచేస్తుంది.
- **వాణిజ్య నిరాశావాదం: ప్రెబిష్–సింగర్ సిద్ధాంతం (Prebisch-Singer thesis)** ప్రకారం ప్రాథమిక వస్తువులను ఎగుమతి చేసే దేశాల వ్యాపార నిబంధనలు కాలక్రమేణా క్షీణిస్తాయి; ఇది 1950–60లలో దిగుమతి ప్రత్యామ్నాయానికి మద్దతు ఇచ్చింది.
- **బిగ్ పుష్ (big push) (రోసెన్‌స్టీన్-రోడాన్):** పేదరిక ఉచ్చును ఛేదించాలంటే అనేక పరిశ్రమలను ఒకేసారి ప్రారంభించాలి; **సంతులిత వృద్ధి** (నర్క్స్) vs **అసంతులిత వృద్ధి** (హర్ష్‌మన్).
- **సంస్థలు:** డగ్లస్ నార్త్, తర్వాత అసెమొగ్లు, రాబిన్సన్ ప్రకారం సమ్మిళిత సంస్థలే దేశాల మధ్య శాశ్వత వృద్ధి తేడాలను వివరిస్తాయి.
- **మాక్స్ వెబర్:** పెట్టుబడిదారీ విధానం ఎదుగుదలను "ప్రొటెస్టెంట్ నీతి"తో ముడిపెట్టాడు; ఇది సాంస్కృతిక (ఆర్థికేతర) అంశానికి ఉదాహరణ.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "హరాడ్–డోమర్‌లో మూలధన–ఉత్పత్తి నిష్పత్తి ఎక్కువైతే వృద్ధి పెరుగుతుంది." ✓ g = s / v; **v ఎక్కువైతే వృద్ధి తగ్గుతుంది**.

✗ "మూలధన సంచయనం దీర్ఘకాల వృద్ధిని నిలబెడుతుందని సోలో చెప్పాడు." ✓ తగ్గుతున్న రాబడులు దాన్ని ఆపుతాయి; **సాంకేతిక ప్రగతి** తలసరి వృద్ధిని నిలబెడుతుంది.

✗ "సంపూర్ణ కారక ఉత్పాదకత వృద్ధిని నేరుగా కొలుస్తారు." ✓ అది ఒక **అవశేషం**: వృద్ధి నుంచి మూలధనం, శ్రమల భారిత వృద్ధిని తీసివేస్తే వచ్చేది.

✗ "అంతర్జనిత వృద్ధి సిద్ధాంతాన్ని సోలో ఇచ్చాడు." ✓ **రోమర్**, **లూకాస్**.

✗ "పేదరిక విష వలయం రోస్టో భావన." ✓ అది **నర్క్స్**ది; రోస్టో **వృద్ధి దశలను** ఇచ్చాడు.

✗ "ద్వి-అంతర నమూనా ద్రవ్య లోటు, రెవెన్యూ లోటు గురించి." ✓ ఇది **పొదుపు అంతరం**, **విదేశీ మారకం అంతరం** గురించి.

✗ "వృద్ధి యంత్రం పదబంధం ఆడమ్ స్మిత్‌ది." ✓ **డి.హెచ్. రాబర్ట్‌సన్** (వాణిజ్యం వృద్ధి యంత్రం).

త్వరిత పునశ్చరణ

- హరాడ్–డోమర్: $g = s / v$ ($s = 24\%$, $v = 4 \rightarrow 6\%$).
- ఐకార్ = పెట్టుబడి రేటు / వృద్ధి రేటు; తక్కువైతే మంచిది.
- సోలో: తగ్గుతున్న రాబడులు; దీర్ఘకాల వృద్ధిని సాంకేతికత నడిపిస్తుంది.
- $g_Y = TFP + \alpha g_K + (1 - \alpha) g_L$; సంపూర్ణ కారక ఉత్పాదకత అవశేషం.
- మానవ మూలధనం: షుల్ట్జ్, బెకర్; అంతర్జనిత: రోమర్, లూకాస్.
- వాణిజ్యం: వృద్ధి యంత్రం (రాబర్ట్‌సన్); ప్రెబిష్–సింగర్ నిరాశావాదం.
- సహాయం: ద్వి-అంతర నమూనా (చెనరీ–స్ట్రౌట్).
- నర్క్స్: విష వలయం; రోస్టో: 10%+ పెట్టుబడితో ప్లవన దశ.
- షుంపీటర్: నవకల్పనలు చేసే వ్యవస్థాపకుడు.
- 70 నియమం: రెట్టింపు కాలం ≈ 70 / వృద్ధి రేటు.